

*Araştırma Makalesi / Research Article*

**MİHVER GÖLGESİNDE YUNANİSTAN'DA BULGAR  
İŞGALİ (1941-1942)**

**Betül OZAR YAŞAR\***

**Öz:** Birinci Dünya Savaşı'ndan ağır bir yenilgi ile çıkan Bulgaristan, savaş sonunda imzaladığı Neuilly Barış Antlaşması'nda yer alan ağır koşulların etkisiyle, İki Savaş Arası Dönemde revizyonist dış politikaya yönelmiştir. 1923 yılında Başbakan Aleksandır Stamboliyski'nin öldürülmesinden sonra, iktidara gelen sağ eğilimli yönetim otoriter sisteme yönelmiş ve halk üzerinde baskı politikası uygulamıştır. Ayrıca Bulgaristan 1934 yılında imzalanan Balkan Paketi'ne katılmamış, bu ittifakı kendi ulusal çıkarlarına ve güvenliğine bir tehdit olarak görmüştür. 1935 yılında başlayan Kral III. Boris'in etkili olduğu dönemde de otoriter sistemin etkisiyle görece istikrar sağlanmıştır. 1939 yılında başlayan İkinci Dünya Savaşı sırasında önceleri tarafsız kalan Bulgaristan, 1941 yılında imzaladığı ittifak antlaşması ile Mihver tarafına geçmiştir. Nisan 1941'de Hitler'in Yunanistan'a yönelik gerçekleştirdiği harekât sonunda Yunanistan teslim olurken, Bulgaristan da işgalci güçlere katılmış ve Yunanistan'ın kuzey bölgesine yerleşmiştir. Bu çalışmada, Yunanistan'da Bulgar işgali ve bu dönemde yaşananlar, Bulgar arşiv belgeleri, süreli yayımlar ile Bulgarca, İngilizce ve Türkçe araştırma eserleri çerçevesinde incelenerek analiz edilecek ve yaşananlar neden sonuç ilişkisiyle ortaya konulmaya çalışılacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Bulgaristan, İkinci Dünya Savaşı, İşgal, Mihver, Yunanistan.

**THE BULGARIAN OCCUPATION OF GREECE IN  
THE SHADOW OF THE AXIS (1941-1942)**

**Abstract:** Having emerged from World War I with a crushing defeat, Bulgaria adopted a revisionist foreign policy during the interwar period under the influence of the harsh terms of the Treaty of Neuilly, which it signed at the end of the war. Following the assassination of Prime Minister Aleksandar Stamboliyski in 1923,

\*Arş. Gör., Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı, [bizar@ankara.edu.tr](mailto:bizar@ankara.edu.tr). ORCID: 0000-0001-6294-0506.

the right-leaning government that came to power adopted an authoritarian system and implemented a policy of repression against the people. Furthermore, Bulgaria did not join the Balkan Pact signed in 1934, viewing this alliance as a threat to its national interests and security. During the period beginning in 1935, under the influence of King Boris III, relative stability was achieved under the authoritarian system. During World War II, which began in 1939, Bulgaria initially remained neutral but joined the Axis powers after signing an alliance treaty in 1941. Following Hitler's military operation against Greece in April 1941, as Greece surrendered, Bulgaria joined the occupying forces and established a presence in northern Greece. In this study, the Bulgarian occupation of Greece and the events that took place during this period will be examined and analysed on the basis of Bulgarian archival documents, periodicals, and research works in Bulgarian, English and Turkish; an attempt will be made to present these events within a cause-and-effect framework.

**Key Words:** Bulgaria, Second World War, Occupation, Axis, Greece.

**Extended Abstract:** In 1918, as World War I came to an end, the global balance of power shifted, marking a new era for both the victors and the defeated. Bulgaria paid the price for its defeat with the Treaty of Neuilly. During the Paris Peace Conference in 1919, where peace treaties for the defeated states were drafted, the Treaty of Neuilly, to be signed by Bulgaria, occupied the agenda for a considerable time. Particularly at odds with Greece over Thrace, yet supported by the United States, Bulgaria signed the treaty in November 1919 and subsequently experienced a prolonged period of political instability.

The end of World War I did not bring relief to Europe; on the contrary, it led to political, economic, and social upheaval in many countries. Bulgaria, in particular, experienced this crisis in the form of persistent political instability.

In the early phase of the Interwar Period, the assassination of Stamboliyski marked the beginning of a prolonged period of political unrest in Bulgaria. Until 1939, successive governments struggled with domestic issues such as the refugee crisis, financial difficulties, and economic instability. In foreign policy, Bulgaria initially entered a period of diplomatic isolation, which was later followed by a gradual rapprochement with Italy and Germany.

Even before the outbreak of the Second World War, the Balkans had already become an arena of competition between rival blocs. Under pressure from the Axis powers, Balkan states were preoccupied with survival on the brink of war. The conditions created by the Great Powers

did not facilitate Balkan solidarity. While Turkey and Greece displayed similar orientations aligned with British policy, Bulgaria, Yugoslavia, and Romania attempted to pursue a policy of neutrality. However, this approach often resulted in closer relations with Germany or ultimately advanced German interests.

The Second World War, which began with Germany's attack on Poland on September 1, 1939, quickly spread across Europe, the Middle East, and the Pacific. Its effects were felt particularly rapidly in the Balkans. Germany's interest in the region, especially within the framework of its *Lebensraum* (living space) policy, stemmed from its perception of these lands as fertile agricultural and settlement areas. However, prior developments in Bulgaria required Germany to take deliberate steps to secure Bulgarian cooperation. Bulgaria was regarded by Hitler as a key to expansion in the region and as a crucial ally in the Balkans.

During this process, Bulgaria went beyond limited rapprochement with Germany and effectively chose its side, shaping its policy accordingly. Unable to remain indifferent to German pressure, Bulgaria officially joined the Axis on March 1, 1941, by signing the Tripartite Pact at the Belvedere Palace in Vienna.

Following Bulgaria's accession to the pact, units of the German 12th Army crossed the Romania-Bulgaria border on the same day and advanced towards Greece. On March 25, Yugoslavia's entry into the Tripartite Pact raised questions about Germany's Balkan strategy. However, the coup that took place in Yugoslavia two days later accelerated Germany's campaign in the region. This development forced Germany to postpone its planned offensive against the Soviet Union and prioritize the Balkans. As a result, Hitler revised his strategic plans, placing greater emphasis on the region. The Yugoslav case clearly demonstrates how internal developments in Balkan states influenced broader wartime strategies.

Bulgaria's decision to join the Axis can be understood as an attempt to avoid direct German occupation. Faced with limited options, Bulgaria chose alliance over occupation. While the Bulgarian government had previously emphasized peace and stability in the Balkans, after joining the pact it began to openly express dissatisfaction with the Treaty of Neuilly, thereby fostering a sense of alignment and shared destiny with Germany. This shift can also be interpreted as a development that emboldened Bulgaria. Rather than facing occupation and exploitation, alignment with the Axis offered the prospect of achieving long-standing territorial ambitions, which further motivated the Bulgarian leadership.

In April 1941, Germany's invasion of Greece marked a significant turning point in the Balkans. Bulgaria's participation in the occupation shortly

thereafter was closely linked to its long-standing ambition of gaining access to the Aegean Sea. However, Bulgaria's entry into Greek territory cannot be explained solely by this objective. The occupation of Macedonia, already within Greek borders and a source of dispute since the 19th century, was framed by Bulgaria as a "liberation". At the same time, forced migration policies targeting Greek populations and efforts at Bulgarization through legal and administrative measures caused significant disruption in the Balkans.

Although Bulgarian authorities engaged in extensive propaganda in the occupied territories, they also operated under significant German pressure. Bulgaria lacked full control over the region's resources and was compelled to accept German authority in economic matters, which placed it in a relatively passive occupying role. While formal annexation was not permitted, Bulgarian discourse consistently portrayed these lands as historically Bulgarian and effectively treated them as annexed. The administration invested in administrative, educational, and religious structures, indicating preparation for a post-war settlement in which Bulgaria expected to retain these territories.

Despite these efforts, Bulgaria struggled to establish full political control over northern Greece, which was already suffering from famine, occupation, and internal conflict. German restrictions further limited Bulgarian authority. Ultimately, the Bulgarian occupation of Greek territories came to an end in 1944 following a change in government. This withdrawal resulted in significant material losses and marked the end of Bulgaria's presence in the region.

## **Giriş**

1918 yılında, Birinci Dünya Savaşı biterken, dünya dengesinde de değişim başlamış, savaşın kazananları ve kaybedenleri açısından yeni bir dönem aralanmıştır. 1919 yılının ocak ayında toplanan Paris Barış Konferansı sırasında, savaştan yenilgiyle çıkan devletler ile imzalanacak barış antlaşmalarının tasarlandığı dönemde, Bulgaristan'ın imzalayacağı Neuilly Antlaşması gündemi uzun bir süre meşgul etmiştir. Özellikle Trakya konusunda Yunanistan ile karşı karşıya gelen ancak ABD tarafından desteklenen Bulgaristan<sup>1</sup>, Kasım 1919'da bu antlaşmayı imzalamış ve uzun bir süre siyasi istikrarsızlık ile mücadele etmek zorunda kalmıştır.

---

<sup>1</sup> Detaylar için Bkz. Çağla Derya Tağmat, "Paris Barış Konferansı'nda Megali İdea'nın İzleri: Yunanistan ve Trakya", *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, XXV/51 (2025/Güz), ss. 906-914.

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi pek çok ülkede siyasi, ekonomik ve sosyal çalkantıların yaşanmasına neden olmuştur. Bulgaristan ise genel anlamda bu bunalımlı günleri siyasi istikrarsızlık ile geçirmiştir. Savaşın bitmesiyle, 1919 yılındaki seçimler sonucunda iktidara gelen Çiftçi Partisi lideri Aleksandır Stamboliyski,<sup>2</sup> “*topraksız köylüye toprak*” anlayışıyla geniş çaplı bir toprak reformu başlatmıştır. Stamboliyski, iktidarda olduğu dönemde Marksist teorinin aksine, köylülüğü bir bütün olarak temel alan bir “tarım” rejimini ülkeye adapte etmek istemiştir.<sup>3</sup> Diğer yandan Bulgaristan'ın<sup>4</sup> askerî gücünü sınırlayan Neuilly Barış Antlaşması'na karşı gençlerin, devlet yararına çalışmasını yani karayolu, demiryolu ve sulama kanallarının inşa edilmesinde kullanılmalarını öngören “Zorunlu Hizmet Kanunu”nu yürürlüğe koymuştur. Bu kanun, 20 yaşını doldurmuş erkeklere 12 ay, 16 yaşını doldurmuş kız çocuklara ise 12 ay ve 6 ay süreyle devlet için çalışma zorunluluğu gibi katı bir uygulamanın başlangıcını teşkil etmiştir.<sup>5</sup> 1923 yılındaki seçimlerde yine iktidara gelen Çiftçi Partisi'nin bu sürece kadar uyguladığı iç ve dış politikaya bir tepki olarak başlayan karşıt örgütlenme sonucu 9 Haziran 1923'te gerçekleşen darbeyle kalkınma yanlısı, köylüyü destekleyen ama aynı zamanda baskı üzerine inşa edilmiş bu yönetim devrilmiş ve Stamboliyski Makedon komitacılar tarafından işkence edilerek 14 Haziran 1923 tarihinde öldürülmüştür.<sup>6</sup>

İki Savaş Arası Dönemin ilk yılları, Bulgaristan'da Stamboliyski'nin öldürülmesi, ardından da yaşanacak siyasi huzursuzluğun ilk aşamasını teşkil etmiş ve 1939 yılına kadar iktidara gelen hükümetler iç politikada

<sup>2</sup> Aleksandır Stamboliyski, Mart 1920'de yapılan seçimlerde, oyların %40'ını ve Ulusal Meclis'teki sandalyelerin neredeyse yarısını kazanmış ve bu sonuca dayanarak, homojen bir tarım hükümeti kurmuştur. 1922'de gerçekleştirilen tarım reformu, toprak mülkiyetini otuz hektarla sınırlamış; bu durum az sayıda toprak sahibini etkilemiş, ayrıca köylülere devlet ve belediye arazilerinden pay verilmiştir. Ülkede zaten küçük mülkiyet sahipleri hâkim olsa da Stamboliyski hükümeti bunu daha da güçlendirmeyi amaçlamıştır. George Kastelan, *İstoriya na Balkanite XIV- XX vek*, Prevod ot frenski: Lilyana Tsaneva, İzdatelska Kışta “Hermes”, Sofiya, 2002, s. 435.

<sup>3</sup> Kastelan, a.g.e., s. 434.

<sup>4</sup> Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşı'ndaki durumu hakkında detaylı bilgi için bkz: Ökkeş Narinç, *Bulgar Kaynaklarına Göre Birinci Dünya Savaşında Bulgaristan ve Türk Bulgar İlişkileri*, Gece Akademi, İstanbul, 2020.

<sup>5</sup> Bülent Yıldırım, *İki Savaş Arası Dönemde Bulgaristan (1919-1939): Bulgaristan'da Siyasi Gelişmeler ve Türkiye ile İlişkiler*, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale, 2024, s. 41-49; Kastelan, a.g.e., s. 435.

<sup>6</sup> Detaylı bilgi için Bkz. Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 2*, Çev. Zehra Savan, Hatice Uğur, Küre Yayınları, İstanbul, 2017, s. 179-180; Kastelan, a.g.e., s.435.

göçmen sorunu, kredi alımları ve diğer ekonomik sorunlarla mücadele ederken, dış politikada izolasyon ve sonrasında ise İtalya ve Almanya ile yakınlaşma sürecine girmişlerdir.

### **İkinci Dünya Savaşı'na Giden Süreçte Bulgaristan'da Durum**

Stamboliyski'nin ölümünden sonra, Aleksandır Tsankov'un liderliğinde gerçekleşen bir darbe ile yeni bir hükümet kurulmuştur.<sup>7</sup> Tsankov dönemi, muhaliflere yönelik sert baskılarla başlamış, Çiftçi Partisi taraftarları ve binlerce yeni rejim muhalifi öldürülmüştür. "Devlet Koruma Kanunu" ile hükümet, ölüm cezasını da içeren ağır önlemler alarak muhalifleri sindirmek istemiştir. Bu arada Komünist Parti tarafından oluşturulan devrimci bir komite, hükümetin baskıcı politikasına Eylül 1923'te bir ayaklanma ile karşılık vermiş, ancak kolaylıkla bastırılan ayaklanma Bulgar tarihinde izler bırakmıştır. Aynı dönem Bulgaristan dış politikasına bakıldığında, iç politikadaki karmaşanın doğrudan diğer devletlerle olan ilişkilere yansıdığı yorumu yapılabilir. Ayrıca, Dobruca ve Batı Trakya'dan sonra Neuilly Barış Antlaşması ile Batı sınır bölgelerinin yitirilmesi de Bulgaristan'daki sosyoekonomik yapıyı olumsuz etkilemiştir. Nüfus artışının yanı sıra (%80'i kırsal kesimdeydi) Trakya, Makedonya ve diğer yerlerden gelen büyük mülteci akını<sup>8</sup> nedeniyle nüfus ve mülteci sorunu daha da ağırlaşmıştır.<sup>9</sup> Neuilly Barış Antlaşması'nın Bulgaristan'daki azınlık haklarını genişletmesi, Bulgaristan hükümetinin konuya yönelik farklı politikalar üretmesine neden olmuş, Bulgar toprakları dışında azınlık konumunda olan Bulgarların haklarının durumu gündeme gelmiştir. Bu sorun Bulgaristan'ın muhatap olduğu devletle ilişkilerine zarar vermemek için mübadele yöntemi ile çözümlenmeye çalışılmıştır. 1920 yılında Yunanistan ile Bulgaristan arasında başlayan gönüllü mübadele süreci 1924'te ve daha sonra da 1927 yılında taraflar

---

<sup>7</sup>1923'te kurulan, Sırbistan'dakine benzer "Askerî Lig"; gazetecileri, avukatları ve üniversite profesörlerini etrafında toplamıştır. İdeolojik liderleri, Mussolini'nin hayranı olmuş eski bir sosyalist olan Profesör Aleksandır Tsankov (1870-1959) olmuştur. Kastelan, a.g.e., s. 435.

<sup>8</sup> Bulgaristan, Trakya ve Makedonya'dan gelen yeni bir mülteci dalgasıyla (1878'den sonraki üçüncü dalga) mücadele etmek durumunda kalmıştır. Balkan Savaşları sonrasında, 1913 yazında Doğu Trakya'nın Bulgaristan'dan ayrılmasıyla 100.000'den fazla Bulgar, bu bölgeden göç etmiştir. Petar Konstantinov, *İstoriya na Bulgariya s Nyakoi Premilçavani dosega Istoričeski Fakti 681-2001*, İzdatelstvo "Karina M", Sofiya, 2005, s. 171.

<sup>9</sup> Dimitar Angelov, Bistra Tsenkova, Krumka Şarova, Goran Todorov, Kiril Lambrev, Voyan Bojinov, *Kratka İstoriya na Bulgariya*, Dırjavno İzdatelstvo "Hauka i İzkustvo", Sofiya, 1958, s. 292.

arasında imzalanan antlaşmalarla tamamlanmıştır.<sup>10</sup> Bu bağlamda Bulgaristan'ın mübadilleri yerleştirmek ve istihdam etmek için ihtiyaç duyduğu krediyi ve ekonomik desteği bulmada yaşadığı zorluk, iç politikasındaki istikrarsızlığı artırmıştır. Bu sırada Kral III. Boris, herhangi bir iç istikrarsızlığın dışarıdan gelecek bir tehdide ya da bir işgale yol açmasından endişe etmiştir. 18 Ekim 1925'te, Yunan-Bulgar sınırında yaşanan bir olaydan<sup>11</sup> sonra, Yunan ordusu Petriç ve çevresini işgal etme iddiasıyla Bulgar topraklarına girmiş ve Güney bölgesini ateşe vererek gerilimi tırmandırmıştır.<sup>12</sup>

İç politikanın istikrarsızlığının yanı sıra Tsankov'un darbeye iktidara gelişi ve şiddet içerikli eylemleri, Bulgaristan'ın uluslararası alandan izole olmasına yol açmış, siyasi anlaşmazlıklar sonucunda da Ocak 1926'da Tsankov hükümeti istifa etmek zorunda kalmıştır.<sup>13</sup> Tsankov Hükümeti'nin 1926 yılında istifa etmesiyle Andrey Lyapçev başkanlığında yeni bir hükümet kurulmuş,<sup>14</sup> Lyapçev döneminde demokratik adımlar atılmış, göçmenlerin yerleştirilmesi için Batı'dan gerekli olan kredi desteği sağlanmıştır. 1926'da 82 milyon altın frank tutarında "mülteci kredisi" ve 1928'de 100 milyon altın frank tutarında "istikrar kredisi" alınmış, bu krediler Bulgaristan'a ağır koşullarla, yüzde 9 faizle verilmiştir (İngiliz ve Amerikan bankaları kendi ülkelerinde yüzde 4,5 faizle kredi veriyordu). Krediler amaçları doğrultusunda tamamen kullanılmasa da devlet maliyesini rahatlatmış ve ülkedeki kapitalist istikrarın kısmen

<sup>10</sup> İbrahim Kamil, "Neuilly Barış Antlaşması ve Bulgaristan-Yunanistan Nüfus Mübadelesi (1919-1927)", *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 14/ Sayı 60 (2017), s. 105.

<sup>11</sup> Petriç Olayı ile ilgili detaylı bilgi için Bkz. Katerina Danailova, "Opiti na Bılgariya za Mirno Urejane na Gritsko-Bılgarskiya Viorijen Konflikt ot Oktomvri 1925 g.", *Balkanite- Ezik, İstoriya, Kultura*, Tom 2/ Broy 1 (2011) ss. 156-165.

<sup>12</sup> Yunan birlikleri, Petriç önünde Bulgar birlikleri tarafından durdurulmuştur ve hükümet derhal konuyu Milletler Cemiyeti'ne iletmıştır. Kral III. Boris soğukkanlılık göstererek olayın tırmanmasına izin vermemiş ve aynı zamanda yetkisini kullanarak olayı çözüme kavuşturmuştur. Bunun üzerine Milletler Cemiyeti Yunanistan'ı suçlu bularak Bulgaristan'a 30 milyon leva tazminat ödemesine karar vermiştir. Atina da bunu hiç tereddüt etmeden kabul etmiştir. Konstantinov, a.g.e., s. 217.

<sup>13</sup> Yıldırım, a.g.e., s. 51-58.

<sup>14</sup> 3 Ocak 1926'da Kral III. Boris, anayasal olarak demokrat Andrey Lyapçev'i yeni bir hükümet kurmakla görevlendirmiştir. Yeni hükümet (Ocak 1926- Haziran 1931), siyasi ve sosyal açıdan bir rahatlatma süreci başlatmıştır. İlk süreçten itibaren güven kazanmış ve Batılı ülkelerden krediler almıştır. Lyapçev, "alçakgönüllülük ve iyilikle" hükümetin liberalleşmesi gibi bir politika takip etmiştir. Konstantinov, a.g.e., s. 215.

sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Ancak “mülteci kredisi”nden harcanan meblağlar, Batı Trakya ve Makedonya’dan ayrılan ve Bulgaristan’a göç eden yaklaşık 200 bin kişilik büyük tarım nüfusunun temel ihtiyaçlarını karşılamak için yetersiz kalmıştır. Bu krediden yabancı bankerlerin yanı sıra Bulgaristan’daki bazı büyük toprak sahipleri de yararlanmıştır; çünkü devlet, mülteciler için onlardan satın aldığı topraklara yüksek bedeller ödemiştir.<sup>15</sup> Ancak bu kredinin Bulgar ordusunun yeniden silahlandırılması için kullanılacağına dair yayılan söylentiler, İngiltere ve Fransa’nın Bulgar hükümetine bir nota vermesine neden olmuştur. Lyapçev hükümeti, iddiaların asılsız olduğunu ifade ederek İngiltere ve Fransa’yı ikna etmeye çalışmıştır.<sup>16</sup>

Lyapçev, ülkeye “huzur ve uzlaşma” getirmek adına iktidara geldiğini söylerken, 1926 yazında, Balkanlardaki yasadışı çetelere ve onların destekçilerine yönelik Troyan ve Loveç bölgelerinde askerî-polis ablukası ilan etmiştir. Bu olayla 200’den fazla kişi yargısız infaz edilmiştir. Diğer yandan Lyapçev, ülke içinde huzur sağlamak adına giriştiği uygulamalarla özellikle Almanya’nın tepkisini çekmiştir. Alman İnsan Hakları Birliği, Bulgar hükümetine bir protesto telgrafi göndererek, “siyasi baskı mağdurları” için tam ve koşulsuz af ilan edilmesini ve Bulgaristan’da demokratik özgürlüklerin derhal yeniden tesis edilmesini talep etmiştir.<sup>17</sup> Bu bağlamda “uzlaştırma” gerekçesiyle çeşitli faaliyetlere girişen Lyapçev hükümeti, dış dünyadaki Bulgar imajının zedelenmesini önleyememiştir.

1931 yılına kadar iktidarda kalan Lyapçev’in döneminde, Bulgaristan’da sosyal ve ekonomik düzenlemeler adına çeşitli adımlar atılsa da bu dönemin önemli kırılmalarından biri Kral Boris’in yaptığı evliliğin Bulgar siyasetine ve dış politikasına yansımaları olmuştur. Bulgaristan’ın izolasyon politikasından uzaklaşarak İtalya’ya yakınlaşması, 1930 yılında Bulgar Kralı III. Boris’in İtalya Prensesi Giovanna di Savoia ile evlenmesi sonrasında pekiştirilmiştir. Ancak bu süreçte, 1930’ların başında, İtalya’nın ilgi noktasının Bulgaristan’dan kayarak Yunanistan ve Yugoslavya’ya yönelmesi, Bulgaristan’da daha önce yaşanan izolasyon korkusunu tetiklemiştir.<sup>18</sup> Başka deyişle gerek Kral III. Boris’in yaptığı evlilik gerekse Bulgar dış politikasındaki duruş, bu ülkeye beklenen siyasi rahatlamayı getirmemiştir. İtalya’nın Yunanistan ve Yugoslavya ile yakınlaşma sürecine girmesi Bulgaristan’ın Avrupa dengesindeki

<sup>15</sup> Angelov vd., a.g.e., s. 292.

<sup>16</sup> Yıldırım, a.g.e., s. 60-61.

<sup>17</sup> Angelov vd., a.g.e., s. 293.

<sup>18</sup> R. J. Crampton, *A Short History of Modern Bulgaria*, Cambridge University Press, Cambridge, 1989, s. 119.

konumunu sarsmıştır. Güçlü bir destek arayan Bulgaristan, 1930'larda Almanya ile arasındaki ticari ilişkileri geliştirmiş, <sup>19</sup> Almanya Bulgaristan'ın ithalat ve ihracatında ilk sırada yer almaya başlamıştır. Buna ek olarak Bulgar para birimi levanın değeri sabitlenerek Alman markının leva üzerinde daha değerli bir para birimi haline gelmesi sağlanmıştır. <sup>20</sup> Böylelikle İkinci Dünya Savaşı yıllarında Bulgaristan üzerinde oluşacak Alman baskısının temelleri bu dönemde atılmış, Bulgaristan Almanya'ya bağımlı bir ülke haline gelmiştir.

1930'lardan sonra ise Bulgaristan'da siyasal istikrarsızlık daha da derinleşmiştir. Bir yıl sonra yapılan seçimler sonucunda Lyapçev hükümeti iktidarını kaybetmiş ve Aleksandır Malinov başkanlığında yeni bir hükümet kurulmuştur. Aynı yıl Malinov'un sağlık sorunları nedeniyle yerine Nikola Muşanov geçmiştir. Muşanov döneminde Bulgaristan 1929 Dünya Ekonomik Bunalımının etkilerini sert bir şekilde hissetmeye başlamıştır. Bu zor koşullarda Muşanov hükümeti dış politikadaki yalnızlığı aşmak için Avrupa ülkeleriyle ekonomik ve kültürel temaslarını arttırmıştır. Yine bu dönemde, 1933'te Türk-Bulgar ilişkileri bağlamında önemli adımlar da atılmıştır. İsmet İnönü ve Tefik Rüşü Aras, Sofya'yı ziyaret etmiş fakat bölgesel ittifak girişimleri sonuçsuz kalmıştır. <sup>21</sup> Bulgaristan'ın Türkiye ilişkilerinde olumlu gelişmelerin yaşandığı bu dönemde, 1933 yılında Almanya'da iktidara gelen NAZİ yönetimi, Bulgaristan açısından bir umut olmuştur. <sup>22</sup> Bulgaristan ile Almanya arasındaki ilişkiler geliştikçe Bulgaristan'daki istikrarsızlık da ivme kazanmaya başlamıştır.

Bulgaristan'a komşu olan ülkeler ise 9 Şubat 1934'te Balkan Paketi'nı imzalayarak <sup>23</sup> iş birliğini güçlendirmiş, ancak Bulgaristan Neuilly

---

<sup>19</sup> Bulgaristan bu dönemde yaptığı ihracatı kırsal nüfusun yaşam standartlarının zararına devam ettirmiştir. Öncelikle tütün, ardından meyve, şarap ve buğday gibi tarım ürünleri giderek artan oranlarda Almanya'ya yönlendirilmiştir. Nitekim 1936 yılı itibarıyla ülkedeki yabancı yatırımların %42'si Almanya'ya aittir. 1938'de Bulgaristan ihracatının %68'i Almanya'ya yapılırken, ithalatının %66'sı ise bu ülkeden karşılanmıştır. Bu veriler, Kral III. Boris döneminde Bulgaristan'ın hem ekonomik hem de politik açıdan Üçüncü Reich'in yöreğinde olduğunu göstermektedir. Kastelan, a.g.e., s. 437.

<sup>20</sup> Yıldırım, a.g.e., 84-85.

<sup>21</sup> Nikola Stanev, *İstoriya na Nova Bulgariya 1878-1941*, Elektronna biblioteka po arhivistika i dokumentalistika, Sofiya, 2020, s. 571.

<sup>22</sup> Hüseyin Avni Bıçaklı, *Türkiye-Bulgaristan İlişkileri 1878-2008*, İmge Yayınevi, Ankara, 2016, s. 138.

<sup>23</sup> Oral Sander, *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye*, İmge Kitabevi, Ankara, 2018, s. 134-138.

Antlaşması'ndan doğan düzeni değiştirmek istediğinden Paktın dışında kalmayı tercih etmiştir. Muşanov dönemi, Bulgaristan'ın hem ekonomik krizle mücadele ettiği hem de Balkanlarda yalnızlıktan çıkmaya çalıştığı zorlu bir dönem olarak öne çıkmıştır. Balkanlar açısından Balkan Paktı ile yeni bir dönemin başladığı 1934 yılı, Bulgar iç politikasında başka bir dönemecin yaşandığı tarih olmuştur. 1929 Dünya Ekonomik Krizi, başta Bulgaristan'daki demokratik muhalefetin güçlenmesi olmak üzere, siyasi bunalımlara da yol açmıştır. Bulgaristan'daki askerî ve entelektüel kesimler, sorunlarla başa çıkmak için otoriter ancak cumhuriyetçi bir ruha sahip Yugoslavya ile bir federasyon kurmayı hedefleyen "Zveno" grubunu oluşturmuşlardır.<sup>24</sup> Bundan da anlaşıldığı üzere, ekonomik bunalımın yarattığı huzursuzluk, Bulgar siyasetinde de farklı çözümlerin üretilmesi açısından tetikleyici olmuştur.

Bulgaristan'ın siyasi tarihinde derin izler bırakacak olan Mayıs 1934 darbesine giden süreçte, başka bir deyişle 1934 yılının bahar aylarında, Sofya'da birtakım siyasi söylentiler dolaşmaya başlamış, bu söylentiler siyasi atmosferi belirgin biçimde etkilemiştir. Tsankov destekçilerinin, Benito Mussolini destekçisi "Kara Gömlekliler"ın gerçekleştirdiği "Roma Yürüyüşü"ne benzer bir "Sofya Yürüyüşü" düzenleyerek iktidarı ele geçireceğine dair yayılan söylentiler, kamuoyunda belirsizlik ve gerilim yaratarak darbe için gerekli koşulların oluşmasını sağlamıştır.<sup>25</sup> 19 Mayıs 1934'te gerçekleşen darbenin ardından Kimon Georgiev'in başkanlığında yeni bir hükümet kurulmuş ve hükümette "Zveno" grubu<sup>26</sup> ile "Askerî Birlik" ön planda yer almıştır.

Darbenin gerçekleştiği gün Bulgaristan resmî gazetesinde yayımlanan bildiri, yapılan darbenin nedenlerini açıklar niteliktedir.<sup>27</sup>

*Önceki parti siyasi sistemi nihayet çöktü. Partilerin tamamen çöküşü, toplumu, devleti ve ulusal ekonomiyi derinden etkiledi. Ardından gelen ahlaki ve siyasi kriz, devlet krizine dönüşme riski taşıyordu. Bu durumdan kurtulmanın tek yolu, parti*

---

<sup>24</sup> Kastelan, a.g.e., s. 436.

<sup>25</sup> İvan Bojilov, Vera Mutaşçieva, Konstantin Kosev, Andrey Pantev, Stoyço Grınçarov, *İstoriya na Bilgariya*, Elektronna biblioteka po arhivistika i dokumentalistika, Sofiya, 2017, s. 698.

<sup>26</sup> İktidara gelmeden önce siyasi partilere karşı olduğunu açıklayan hükümet, başlangıçta "Zveno"nun tek siyasi güç olabileceği fikrini savunsa da kısa sürede parti dışı bir rejim kurma yoluna gitmiş; "Zveno" kendini feshetmiş ve ardından çıkarılan yasalarla siyasi partiler kapatılmış, parti örgütlerinin malları tasfiye edilmiş ve yasadışı örgütlere ait varlıklara devlet lehine el konulmuştur. Dimitar Tokuşev, *İstoriya na Novobilgarskata Dirjava i Pravo 1878-1944*, Sibi, Sofiya, 2008, s. 347.

<sup>27</sup> *Dirjaven Vestnik*, broy 38, 19 May 1934.

*mensuplarının (...) mevcut başarısızlığıdır. Bu durum, istikrarlı ve yaratıcı bir hükümetin kurulmasına izin vermemiştir. Parti içi ve kişisel çekişmeler, siyasi ve ekonomik sorunları çözmek bir yana, daha da kötüleştirdi. Tüm bunlar, parti hükümetinin yerine parti dışı -ulusal bir hükümetin kurulmasını zorunlu kıldı.*

*Genel çöküş sırasında, sadece Ordu bu çöküş sürecinden etkilenmedi. En saf idealizmden ilham alan Ordu, günlük anarşiye son verebilecek ve ülkenin kapsamlı bir şekilde yenilenmesini sağlayabilecek tek güç olarak görünmektedir. Bu farkındalık ve Bulgar halkının içinde bulunduğu çaresizlik karşısında duyulan görev bilinciyle hareket eden Ordu, bu tehlikeli durumu ortadan kaldırmanın ve ülkenin yükselişini sağlamanın zamanının geldiğini düşünmektedir... Ülke için acil ve kurtarıcı olan, (...) bu görevler, sivil barış ve tüm güçlerin birleşmesi için gelen yeni güç, tüm Bulgar halkının desteğine ve Vatan uğruna fedakârlık yapmaya hazır oluşuna güvenmektedir.*

*Yaşasın Bulgaristan!*

Bu bildiriyle darbeyi gerçekleştiren kadro gerek siyasi gerekse ekonomik düzensizliği gerekçe göstererek ülkenin içine düştüğü açmaza vurgu yapmış ve varlığını meşrulaştırma yoluna gitmiştir.

Georgiev hükümeti toplumda büyük bir coşku yaratmasa da önceki yönetimin “partizan uygulamalarının” sona ermesi nedeniyle olumlu karşılanmıştır. Bununla birlikte darbe, ülkedeki siyasal rejimin niteliğine belirgin biçimde otoriter bir yön kazandırmıştır.<sup>28</sup> Kurulan yönetim, meşruiyetini anayasal düzenlemelere dayandırma çabası göstermiş; özellikle yürütmeye geniş yetkiler tanımış ve kanun hükmünde kararname aracılığıyla yasama yetkisini fiilen devralmıştır. Parlamentonun güçsüzleştiği bu günlerde 22–23 Mayıs 1934 tarihli 7 sayılı Kraliyet Kararnamesi ile 19 Mayıs’tan itibaren alınan tüm Bakanlar Kurulu kararlarının kanun gücünde olduğu ilan edilmiştir. Böylece yürütme organı, anayasaya dayanarak parlamentonun yasama yetkilerini devralmış ve idari kararların kanuna aykırılık gerekçesiyle uygulanmamasının önüne geçmiştir. Bu süreçte yapılan önemli düzenlemelerden biri de 14 Haziran 1934 tarihli kararnameyle tüm siyasi parti ve örgütlerin yasaklanması olmuştur.<sup>29</sup> Böylelikle mevcut otoriter yönetime bir tepki olarak gerçekleşen darbe, yeni bir otoriter, hatta totaliter bir yönetime dönüşmüştür.

Bu arada darbeciler Kral’ın da yetkilerini sınırlandırma girişiminde bulunmuş, bu da yeni bir hükümetin kurulmasına zemin hazırlamıştır.<sup>30</sup> 1935 yılının başında kraliyet yetkilerini sınırlama girişiminden rahatsız olan Kral Boris, yüksek subay kadrosunun büyük bölümü ve özellikle

<sup>28</sup> Tokuşev, a.g.e., s. 343.

<sup>29</sup> Bojilov vd., a.g.e., s. 700; Tokuşev, a.g.e., 347.

<sup>30</sup> Yıldırım, a.g.e., 72.

generallerin kendisini desteklemesinden cesaret alarak, hükümetin devrilmesi amacıyla “Askerî Birliği” bölmeyi ve subayların büyük kısmını kendi tarafına çekmeyi başarmıştır. Halk arasında desteklenmeyen 19 Mayıs Darbe Hükümeti istifa etmek zorunda kalmıştır. Darbecilerin üzerinde tam bir üstünlük kurmak ve duruma hâkim olmak isteyen Kral Boris, Georgiev hükümetinin düşürülmesinden sonra, General Zlatev ve Andrey Toşev hükümetleri olmak üzere iki geçici hükümet kurmuştur.<sup>31</sup> Bu dönemde Kral Boris artık güçlenmeye ve kendi yönetim mekanizmalarını oluşturmaya başlamıştır.

Bu bağlamda 1935 yılı Bulgar siyasal yaşamında önemli bir kırılmanın başlangıcını teşkil etmiştir. Bulgar Kraliyet Saray Nazırı Georgi Köseivanov’un liderliğinde yeni bir hükümet kurulması, siyasal denetimin tümüyle Kral Boris’e geçmesine neden olmuştur. 1940 yılına kadar iktidarda kalacak olan (Boris denetimindeki) Köseivanov Hükümeti, Almanya ve İtalya ile yakın ilişkiler kurmuş, böylece Bulgaristan’da ekonomik anlamda da bu iki ülkeye olan bağımlılık daha da artmıştır. Buna ek olarak, zaten etkili olan Alman iktisadî girişimleri, Bulgaristan’da daha hızlı yayılmaya başlamıştır.<sup>32</sup> Daha önceki yıllarda İtalya’nın Yunanistan ve Yugoslavya’ya yakınlaşmasından rahatsızlık ve güvensizlik duyan Bulgaristan, İtalya’nın yanısıra Almanya ile de geliştirdiği ilişkilerle kendini garanti altına almak istemiştir. Bu yakınlaşma kısa bir süre sonra başlayacak ikinci büyük savaşta, Bulgaristan’ın safının kimden yana olacağını da ip uçlarını vermiştir.

Köseivanov’un başbakanlık dönemi, Bulgar dış politikasında barışçıl revizyonizm ile statüko arasında denge kurma süreci olarak tanımlanabilir. Bu dönemde Sofya, Versailles düzeninin getirdiği askerî ve siyasi kısıtlamaları diplomasi yoluyla aşmaya odaklanmış; 24 Ocak 1937’de Yugoslavya ile “Ebedi Dostluk Paktı” imzalayarak üzerindeki diplomatik baskıyı azaltmak için çaba sarf etmiştir. 31 Temmuz 1938’de imzalanan Selanik Antlaşması<sup>33</sup> ile de Bulgaristan, Balkan ülkeleriyle ilişkilerinde

<sup>31</sup> Stoyko Trifonov, Milço Lalkov, Mariya Radeva, Ludomir Ogniyanov, İlço Dimitrov, *Novi Oçertsi po Bulgarska İstoriya 1918-1948*, İzdatelstvo “Vek 22”, Sofiya, 2000, s. 211; Angelov vd., a.g.e., s. 304.

<sup>32</sup> Bıçaklı, a.g.e., s.138.

<sup>33</sup> 31 Temmuz 1938 tarihinde Balkan Paktı Devletleri adına Yunanistan Başbakanı İoannis Metaksas ile Bulgaristan Başbakanı Köseivanov arasında imzalanan Selanik Antlaşması’na göre Bulgaristan, Balkan ülkeleri ile iyi komşuluk ilişkilerini geliştirmeyi kabul etmiştir. Resmî Gazete, Sayı 4109, 12 Ocak 1939. Ayrıca üç maddeden oluşan bu antlaşmaya göre, kuvvete başvurmamak konusunda uluslararası yükümlülükler anımsatıldıktan sonra Neuilly Barış Antlaşması’nın ekli Trakya sınırına ilişkin sözleşmenin, Türkiye’nin Bulgaristan

olumlu bir döneme girmiştir. Köseivanov yönetimi, bir yandan 19 Sayılı Direktif ile Güney Dobruca, Ege Denizi'ne çıkış ve Batı Bölgeleri üzerindeki toprak taleplerini devletin öncelikli hedefleri haline getirmiş, diğer yandan Büyük Güçler arasındaki kutuplaşmada “sempatik tarafsızlık” politikası izlemeye çalışmıştır. Ancak Almanya ile kurulan güçlü ekonomik ve askeri bağlar, Batı yanlısı kesimlerle yaşanan iç siyasi gerilimlere rağmen, Bulgaristan'ın dış politika ekseninin zamanla Mihver devletlerine yaklaşmasına yol açmıştır. Bu süreçte Sovyetler Birliği ile kurulan sınırlı ve taktiksel ilişkiler de Bulgaristan'ın Almanya'nın etkisine girmesini engelleyememiştir.<sup>34</sup>

Henüz savaşın başlamadığı 1939 yılının Nisan ayında, Başbakan Köseivanov'un yaptığı açıklamalar Bulgaristan'ın yakınlaşma içinde bulunduğu Almanya ve İtalya ile olan ilişkileri bağlamında dikkat çekmiştir. Bulgaristan Başbakanının Cumhuriyet gazetesine yansıyan savaş ihtimaline dair yaptığı açıklamalarında Köseivanov, Bulgaristan'ın hiçbir devlete bir taahhütte bulunmadığını ve tarafsızlığını koruyacağını belirtmiştir. Ancak Başbakanın ifadelerinde dikkati çeken başka bir nokta, Bulgaristan'ın sahip olduğu topraklarla yetinmeyeceğini ortaya koymuş olmasıdır. Balkan Pakti'na katılmak konusunda olumlu bir noktada bulunduklarını söyleyen Bulgaristan Başbakanı, bunun ancak Bulgaristan'ın İkinci Balkan Savaşı'nda kaybettiklerinin geri verilmesi koşuluyla gerçekleşeceğini ifade etmiştir.<sup>35</sup> Bu da Bulgaristan'ın hala Ege Denizi'ne çıkış konusundaki isteklerinden vazgeçmediğini ve yayılmacı politika takip ettiğini göstermesi açısından önemlidir. Bu açıklama derinlemesine incelendiğinde Bulgaristan'ın Balkan Pakti'na katılmasını bir koşula bağlaması, aslında izleyeceği siyasetin de ip uçlarını verir niteliktedir. Diğer yandan zaten hali hazırda Almanya ve İtalya ile yakınlaşma sürecine giren Bulgaristan için Balkan coğrafyasını bu devletlere karşı korumak ve bir taahhütte bulunmak genel dış politikasıyla çelişki arz etmiştir.

### **Savaş Sırasında Bulgaristan**

Savaşın hemen öncesinde Balkan coğrafyası, bloklar arasında mücadeleye sahne olmuştur. Mihver baskısına maruz kalan Balkan ülkeleri, İkinci

---

ve Yunanistan ile sınırlarının iki yanında 30 km'lik bölgelerin silahtan arındırılmasıyla ilgili hükümlerinin uygulanmasından vazgeçilmesi öngörülmüştür. İsmail Soysal, *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, 1. Cilt, TTK Yayınları, Ankara, 2000, s. 460.

<sup>34</sup> İvan Yanev, *Vınşnata Politika na Bulgariya prez Vtorata Svetovna Voyna v Bilgarskata Istoričeska Literatura 1938-1944*, İzdatelstvo “Liternet”, Varna, 2006, s. 8-27.

<sup>35</sup> *Cumhuriyet*, 22 Nisan 1939.

Dünya Savaşı'nın eşliğinde ayakta kalma mücadelesiyle meşgul olmuşlardır. Müttefikler ve Mihver kuvvetleri tarafından yaratılan koşullar, Balkan dayanışmasının oluşmasına hiçbir şekilde yardımcı olmazken, İngiltere siyasetine bağlı olan Türkiye ve Yunanistan arasında yönelim açısından benzerlikler göze çarpmıştır. Bulgaristan, Yugoslavya ve Romanya ise tarafsızlık politikası yürütmeye çalışmış, ancak bu politika daha çok Almanya'ya yakınlaşma ya da onun çıkarlarına hizmet etmekle sonuçlanmıştır. 1939 yılında gündemi meşgul eden Almanya-Sovyetler Birliği görüşmeleri kesintilerle devam ederken, 15 Haziran 1939'da Sovyet Maslahatgüzarı Georgiy Astahov, Berlin'de Bulgaristan Tam Yetkili Büyükelçisi Parvan Draganov ile görüşmüş ve Sovyetlerin Almanya ile anlaşma projesini açıklamıştır. 23 Ağustos'ta ise Joachim von Ribbentrop ve Vyacheslav Molotov saldırmazlık paktını imzalamışlardır.<sup>36</sup>

1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'ya saldırısıyla başlayan İkinci Dünya Savaşı, kısa sürede Avrupa, Orta Doğu ve Pasifik'te yayılırken, Balkanlarda yarattığı etki çok daha hızlı bir şekilde kendisini göstermiştir. Özellikle Almanya'nın "yaşam sahası"<sup>37</sup> politikası bağlamında bu toprakları verimli tarım ve yerleşim alanları olarak görmesi, dikkatini buraya yöneltmesine neden olmuştur. Ancak daha öncesinde Bulgaristan'da yaşanan gelişmeler, Almanya'nın bu devleti yanına çekmesi açısından önemli hamleler yapmasını gerekli kılmıştır. Çünkü Bulgaristan, Hitler'in kuzeye açılan kapısının anahtarı ve ayrıca Balkanlardaki önemli bir müttefiki olarak görülmüştür. Zira yukarıda belirtildiği gibi 1930'lara damga vuran Alman-Bulgar ticarî faaliyetleri bunun hazırlayıcısı olmuştur.

2 Eylül'de, Almanların Polonya'yı işgalinden bir gün sonra, Bulgar devlet adamı Bogdan Filov günlüğüne, kralın "*Almanların kazanacağına pek inanmadığımı ve neye güvendiklerine şaşırdığımı*" yazmıştır. Ancak savaşın başında Almanya'nın Balkanlarda sahip olduğu üstünlük, Bulgaristan'ı

<sup>36</sup> Elena Stanelova, Stoycho Grınçarov, *İstoriya na Bulgariya v Tri Toma*, Tom III *İstoriya na Nova Bulgariya 1878-1944*, İzdatelstvo Kışta "Anubis", Sofiya, 1999, s. 590.

<sup>37</sup> Lebensraum yani yaşam alanı anlamına gelen bu politika Hitler tarafından uygulanmış ve bu politikayla Alman Devletinin refahının en üst noktaya çıkarması hedeflenmiştir. Alman işgalleriyle Alman ırkına yaşaması için alan yaratılmak hedeflenmiştir. F. Keskin, "Hitler Döneminde Almanya", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Ed. Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 301.

tıpkı Macaristan ve Romanya gibi Mihver grubuyla yakınlaşmaya itmiştir.<sup>38</sup>

Diğer yandan savaşın başlamasından sonra, 15 Eylül 1939'da Köseivanov Bulgar tarafsızlığının diğer Balkan ülkelerinin tarafsızlığından farklı olduğunu açıklamış ve Bulgar dış politikasının farkını vurgulamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte Güney Dobruca'nın iadesi meselesi, Bulgar dış politika programında bu bölgenin savaştan alınması konusunda ilk sırada yer almıştır. Ancak Dobruca konusunda Bulgar hamlesinin yapılması, zamanlama açısından uygun görülmemiş, ülke güvenliğinin korunması yöneticilerin temel kaygısını teşkil etmiştir. Bulgaristan'ın tüm komşularına yönelik hissettiği güvensizlik ve Trakya'da "Türk askerî tehdidi" olarak algılanan Çakmak Hattı<sup>39</sup> öncelikli gündem maddelerini oluşturmuştur. Bulgar yönetimi, Türkiye ile Romanya arasında kendisine karşı bir ittifak oluştuğunu düşünürken, Türkiye, Romanya ve Yunanistan ise olası bir Alman-İtalyan saldırısı halinde Bulgaristan'ı etkisiz hale getirmek için karşı önlem almaya yönelmişlerdir.<sup>40</sup> Bulgaristan bir yandan dış politikasında eylemsiz bir duruş sergilerken diğer yandan da gerek Balkan ülkelerini gerekse Mihver ülkelerini yakından takip etmiş, kendisine yönelecek saldırı ihtimallerine karşı temkinli yaklaşmıştır. Başka bir ifadeyle Türkiye, Romanya ve Yunanistan konusunda çeşitli paranoyalar yaşamaya başlamıştır.

Savaşın ilk ayları, Bulgaristan açısından kendi konumunu belirlemesi bağlamında bir kararsızlık dönemi olarak adlandırılabilir. Zira 24 Ekim 1939 tarihinde yayımlanan hükümet bildirisinde, Bulgaristan'ın komşularıyla barış içinde samimi ve dostane ilişkilerini geliştirmek arzusunda olduğu belirtilmiştir. Güven ortamı tesis etmek konusunda Bulgaristan'ın gayret içinde olacağının belirtildiği bildiride, güven ve samimiyet vurguları dikkat çekmiştir.<sup>41</sup> Her ne kadar yapılan açıklamalarda güven ve samimiyet vurguları yapılsa da Bulgar yönetimi tetikte olmayı da ihmal etmemiştir.

<sup>38</sup> Bogdan Filov, *Dnevnik*, Yay. Haz. İlço Dimitrov, Ofsetgraf, Sofya, 1990.s. 200; Statelova vd., a.g.e., s. 591.

<sup>39</sup> İstanbul, Çatalca ve Büyükçekmece ilçelerinde inşa edilen Çakmak Hattı, Türkiye'ye yönelik herhangi bir saldırı olması durumunda İstanbul'u korumak amacıyla yapılmıştır. Türkiye Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın talimatıyla yapılmış olmasından dolayı "Çakmak Hattı" adıyla anılmaktadır. Salim Aydın, "İkinci Dünya Savaşı'nda Kıyı ve İç Hat Savunması: Çakmak Hattı (Büyükçekmece-Çatalca) Koruganları", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16 /34 (2020), s. 394-395.

<sup>40</sup> Statelova vd., a.g.e., s. 590.

<sup>41</sup> Bıçaklı, a.g.e., s.154.

Diğer yandan 1940 yılında Bulgaristan'ın uluslararası sitemde yarattığı genel izlenim, Türk basınına Mihvere yakın duran bir devlet şeklinde yansımıştır. Bulgaristan'da, Şubat 1940'ta Köseivanov'un yerine geçen Bogdan Filov<sup>42</sup> hükümeti, Kral Boris'in korumaya çalıştığı tarafsızlık imajına rağmen, Bulgar dış politikasının Alman yanlısı yönelimini pekiştirmiştir.<sup>43</sup> Diğer Balkan devletlerinden farklı olan duruşuyla Türk basınında 1940 yılı ortalarında gündeme gelen Bulgaristan için Almanya ve İtalya'dan korkmayan bir devlet olduğu, hatta Fransa'nın Almanya tarafından işgal edilmesinden mutluluk duyduğu şeklinde yorumlar yapılmıştır. Öte yandan yine aynı dönemde Türk basınında Bulgaristan Dışişleri Bakanı İvan Popov'un demecine de yer verilmiş, Mussolini'nin ilan ettiği yeni Avrupa ve dünya düzenini kurmak yönündeki prensiplerini 1940 yılı gelişmeleri bağlamında mutlulukla takip ettikleri aktarılmıştır.<sup>44</sup> Bu açıklamalar, Bulgaristan'ın artık Mihvere olan yakınlığını gizlemediğini ortaya koymuştur. Elbette ki bunda Fransa'nın Alman işgaline uğraması da etkili olmuştur denilebilir.

1940 yılı gelişmeleri bağlamında önemli bir diğer dönemeç de 27 Eylül 1940'ta Almanya, İtalya ve Japonya arasında Üçlü Pakta imzalanması olmuştur.<sup>45</sup> Sonraki günlerde Ribbentrop, Bulgaristan'ı resmi olarak pakta katılmaya davet etmiş, İtalya da bu daveti onaylayarak Bulgaristan'ın Yunanistan'a karşı yapılacak saldırıya katılmasını önermiştir. 18 Ekim 1940'ta bu plan iki ülke arasında görüşmeler yapılmasına kapı aralamıştır. Almanya Dışişleri Bakanı Joachim von Ribbentrop'un Bulgaristan'a Üçlü Pakta katılmasını teklif etmesi ancak Kral Boris'in bu kadar önemli bir dış politika adımının daha ayrıntılı görüşülmesi için zamana ihtiyaç olduğunu gerekçe göstererek reddetmesi, Almanya'da Bulgaristan'ı zorlama konusunun önem kazanmasına neden olmuştur. Kral Boris, Hitler'e yazdığı ve 21 Ekim'de sekreteri Morfov aracılığıyla gönderdiği mektupta, Führer'e, o an için Bulgaristan'ın pakta katılmasının erken ve tehlikeli olacağını yazmıştır. Bu mektupta Boris'in çekincesi, Türkiye ve Yunanistan'dan Bulgaristan'a uzanacak olan tehdit/ saldırı ihtimali ve Bulgaristan'ın askerî bakımdan yetersizliği şeklinde kaleme alınmıştır. Mektubuna “...komşuların saldırı tehlikesi ortadan kalksa bile...” şeklinde devam eden Kral, Karadeniz'de ve Boğazlar bölgesinde, Türkiye

<sup>42</sup> Bogdan Filov, Georgi Köseivanov'un istifasının ardından 15 Şubat 1940-14 Eylül 1943 tarihleri arasında Bulgaristan Başbakanı olarak görev yapmıştır.

<sup>43</sup> Yiannis D. Stefanidis, “Greece, Bulgaria and The Approaching Tragedy 1938-1941”, *Balkan Studies*, Vol. 32/ No 2 (1991), s. 300.

<sup>44</sup> *Son Posta*, 21 Haziran 1940.

<sup>45</sup> Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınları, İstanbul, 2010, s. 454-455.

ile SSCB arasında doğacak yeni bir yakınlaşma halinde Bulgaristan'ın doğrudan tehdit altında olacağını da sözlerine eklemiştir.<sup>46</sup>

Aynı günlerde Almanya'nın, Avrupa'nın güneydoğusuna yani Balkanlara asker yerleştirme hazırlıkları tüm hızıyla devam ederken, Bulgaristan bu ülke için daha önemli hale gelmiştir. Kral Boris'in Almanya'nın teklifini reddetmesi Almanya'da Bulgaristan'ı zorla yanına çekmek için çeşitli planların yapılmasına neden olmuştur. Çünkü daha öncede belirtildiği gibi Bulgaristan Almanya için Balkanların geçiş noktası olarak görülmüştür. Almanya'ya göre Bulgaristan topraklarına sızarak Balkanlara yayılmak, ancak iki şekilde sağlanabilirdi: Bulgar ordusunun yetersiz görünen direnişinin üstesinden gelerek ülkede ağır bir işgal rejimi uygulamak veya Alman birliklerinin gönüllü olarak bölgeye geçmesine izin veren anlaşmalar yapmak.<sup>47</sup> Bu durum hem Almanya hem de Bulgaristan için iki ayrı seçenek olarak görünüyordu ama asıl kararı verecek olan Bulgaristan'dı.

Zira Ekim 1940'ta İtalya Yunanistan'a bir nota vererek Arnavutluk sınırından Yunanistan'a saldırmıştır.<sup>48</sup> Bulgaristan'ın Mihvere yönelmesi, İtalya'nın Yunanistan'ı işgal süreciyle hız kazanmıştır. Öyle ki 1940 yılının Ekim ayında Yunanistan'a saldırıya geçen İtalya, kısa süre içinde Yunan direnişiyle karşılaşmış ve İngiltere'nin de devreye girmesiyle ciddi şekilde yenilgiye ve hatta itibar kaybına uğramıştır. Yunanistan'daki İtalyanların durumunun giderek kötüye gitmesi, Bulgaristan cephesinde de tedirginlikle izlenmiştir.<sup>49</sup> İtalya Yunanistan'a saldırdığında Kral Boris Bulgaristan'ın tarafsızlığını koruyacağını ve İtalyan-Yunan çatışmasının dışında kalacağına yönelik açıklamalarıyla dikkat çekmiştir.<sup>50</sup>

Gerçekten de İtalya'nın Yunanistan'a saldırması, Bulgaristan'ın dış politikasında da fark edilir bir değişime neden olmuştur. Öyle ki Kral Boris daha önceki konuşmalarında sıklıkla kullandığı 'tarafsızlık' ve 'barış' gibi ifadeleri daha az kullanmaya başlamış ve hükümet sözcüsü olan Nikolay Nikolaev de Bulgaristan'ın tarafsız kalma umudunun tükendiği şeklinde

<sup>46</sup> Nikolay Gençev, *Vınşnata Politika na Bılgariya 1938-1941*, İzdatelstvo "Vektor", Sofiya, 1998, s. 124.

<sup>47</sup> Boyan Jekov, "Voennata Politika na Bılgariya po vreme na Vtorata Svetovna Voyna 1929-1945", *Voennopolitičeska İstoriya na Bılgariya*, Redaktor Katerina Antonova, Voenna Akademiya "Georgi Stoykov Rakovski", Sofiya, 2023, s. 107.

<sup>48</sup> İtalya'nın Yunanistan'ı işgali konusunda detaylar için Bkz. Çağla Derya Tağmat, *Açlık: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Yunanistan'a Yardımları*, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2016, s. 58-66.

<sup>49</sup> Gençev, a.g.e., s. 127.

<sup>50</sup> Gençev, a.g.e., s. 126.

açıklamalar yapmıştır.<sup>51</sup> Tüm bunlara ek olarak, Bulgaristan ve Almanya arasında ilerleyen yakınlık da dikkat çekmeye başlamıştır. Bunlar yaşanırken, Bulgaristan'daki demokratlar tarafsızlığın devamını savunarak mevcut yakınlaşma aleyhinde bir duruş sergilemişlerdir. Ülkedeki komünist gruplar da Sovyetler ile temasa önem vermiş, Almanya'ya karşı eleştirel bir tutum takınmışlardır.<sup>52</sup> Bu da göstermiştir ki Bulgar siyaseti o günlerde sadece ikiye değil çok parçalı bir niteliğe bürünmüştür. Bulgar hükümetinin karşısında yalnızca demokratlar değil ayrıca Sovyetler ile iş birliğine sıcak bakan bir grup da belirmeye başlamıştır.

Tüm bunların yanında, Kasım 1940'ta Sovyetler Birliği ve Almanya arasında Bulgaristan'a dair gizli görüşmeler yapılmış, Sovyetler Birliği birtakım taleplerde bulunmuştur. Sovyetler, Almanya ile yaptığı görüşmede, Almanya'nın Romanya'da sahip olduğu statüye benzer bir statünün Bulgaristan üzerinden kendisine sağlanmasını istemiş,<sup>53</sup> geçmiş dönemlerde bir araç olarak kullanılan Bulgaristan ile arasındaki tarihsel yakınlık da bunda etkili olmuştur.<sup>54</sup>

Diğer yandan Balkanların gündemini meşgul eden Yunanistan'daki İtalyan saldırısı ve devam eden çatışmalarla Yunan direnişi, Bulgarların Mihvere katılması konusunda bazı çekinceler geliştirmesine neden olmuştur. Müttefikleri olan İtalya'nın, Hitler'in onayını almadan bu işgale girişmesi<sup>55</sup> ilk aşamada Almanya'nın hareketsiz kalmasına neden olduysa da Führer müttefikini yarı yolda bırakmak istememiş, özellikle İngilizlerin Yunanistan'a desteğine de karşılık vermek için plan yapmaya başlamıştır.<sup>56</sup> Bu arada Hitler'i harekete geçiren asıl gelişme, 6 Kasım 1940 tarihinde Yunan üslerinden kalkan beş İngiliz uçağının İtalyan gemilerine saldırması olmuştur.<sup>57</sup> Borba gazetesinin aktardığı habere göre, bombalamada bazı siviller hayatını kaybetmiş, ayrıca İngilizler yapılan

---

<sup>51</sup> Marshall Lee Miller, *Bulgaria During the Second World War*, Standford University Press, California, 1975, s. 38.

<sup>52</sup> Miller, a.g.e., s. 39.

<sup>53</sup> Statelova vd., a.g.e., s. 593.

<sup>54</sup> Gerek 93 Harbi sonrasındaki Ayastefanos Antlaşması gerek Berlin Antlaşması gerekse Balkan Savaşları göz önüne alındığında Rusya'nın bu dönemlerde Slavlık ve Ortodoksluk açısından Bulgaristan'ı sürekli koruduğu ve Balkanlarda kendisi için önemli bir işlev edinecek devlet olarak gördüğü söylenebilir. İkinci Dünya Savaşının bu döneminde de Rus dış politikası bu eğilimi korumaya devam etmiştir.

<sup>55</sup> Liddle Hart, *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*, Cilt I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 157.

<sup>56</sup> Miller, a.g.e., s. 36.

<sup>57</sup> *İkdam*, 6 İkinci Teşrin 1940.

suçlamayı reddederek suçu İtalyanlara atmıştır. Borba gazetesinin aktardığına göre, uçaklar “Blenheim” tipi İngiliz uçaklarıdır. Aynı gün İtalyan yetkililer hava kuvvetlerinin, çevre bölgelere, yani Florina (Lerin) üzerine sadece tek bir saldırı düzenlediğini, uçaklardan çekilen ve hiçbir şüpheye yer bırakmaksızın saldırdıkları tek hedefin Florina olduğunu gösteren fotoğraflara sahip olduklarını iddia etmişlerdir.<sup>58</sup> Bu olaydan dolayı Hitler, 12 Kasım 1940'ta generallerine, gerekirse Bulgaristan üzerinden Yunanistan'ı işgal etmek amacıyla hazırlıklara başlanması için emir verilmesini istemiştir.<sup>59</sup>

Volya gazetesi de Yunan-İngiliz ittifakına yönelik haber ve yorumlara yer vermiştir. Resmi İngiliz kaynağından aktarılan habere göre, Yunanistan'daki olaylar, Yakın Doğu'da belki de hatırı sayılır bir süre devam edecek olan bir krizi tetiklemiştir. Mihver devletlerinin (Almanya-İtalya), Fransa'nın teslim olmasından dört ay sonra ve Britanya adalarına yönelik hava saldırılarıyla İngiliz direnişini kırmak için yaptıkları en güçlü ve en şiddetli girişimlerin ardından Yunanistan'da da harekete geçmesini dikkat çekici olarak aktaran gazete, İngiliz filosunun, Yunan kıyılarını ve Adriyatik'in birçok bölgesini mayınlamayı başardığını sayfalarına taşımıştır, ayrıca yine Volya Yunanistan'ın dağlık arazisinin Yunan savunmasını büyük ölçüde kolaylaştırırken, düşman havacılık faaliyetlerini zorlaştırdığını ileri sürmüştür.<sup>60</sup>

Yunanistan'daki İtalyan saldırılarını dikkatli bir şekilde takip eden Bulgar basını, İtalyan baskısına vurgu yaparken, Selanik'in direnmesi halinde yerle bir edileceğine yönelik yorumlara yer vermiştir. Bulgar gazetelerinin bu dönemde yayımladığı haberlere bakıldığında, İtalya'yı destekleyen bir havada oldukları ve hatta Yunanistan'da kaosun hâkim olduğu şeklindeki bilgiler aktardıkları dikkat çekmektedir. Ayrıca Yunan-İtalya Savaşı sırasında Yunan iç ve askerî politikasına dönük olarak da Bulgar basınında kötümser yorumlara yer verilmiştir. Pravda gazetesine göre Yunan devleti, dışarıdan gelen, Orta ve Güneydoğu Avrupa'nın ortak çıkarlarına aykırı hedef ve görevlerle dayatılan “garantiler politikasının” ağır sonuçlarını yaşamaktadır. Gazeteye göre bu durum, bir derecede Yunan devletinin iç zayıflığından ve orduyu da kapsayan siyasi ve ahlaki çöküşten kaynaklanmaktadır. Aynı gazetenin satırlarında yer alan yorumlara göre, Güneydoğu Avrupa haritasına bir göz atıldığında, Yunanistan'ın Mihver güçlerine karşı kışkırtılması, Romanya ekonomisini bozmayı amaçlayan

<sup>58</sup> *Borba*, 7 Noemvri 1940.

<sup>59</sup> Gençev, a.g.e., s. 127; William L. Shirer, *Nazi İmparatorluğu: Doğuşu, Yükselişi, Çöküşü*, Cilt 3, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul, 1969, s. 1235.

<sup>60</sup> *Volya*, 13 Noemvri 1940.

politikanın eseri olarak görülmektedir.<sup>61</sup> Başka bir deyişle Yunanistan İngiltere ile müttefik olmanın bedelini ödemektedir.

Balkanların savaşın kazanılması uğruna bir mücadele alanı haline gelmesi, tarafları belirli adımlar atmaya zorlamıştır. Zira Balkanlardaki askeri durum Almanya için tehlikeli sonuçlar da ortaya çıkarmıştır. İtalya'nın başarısızlığı bu bölgede İngiliz stratejik konumunu güçlendirmiş ve Balkan ülkelerinde anti-faşist eğilimleri artırmıştır. Bütün bunlar Almanya'yı kararlı önlemler almaya zorlamış, 13 Kasım'da Alman Silahlı Kuvvetleri Başkomutanlığı Yunanistan'a karşı yakın gelecekte başlatılacak saldırı hazırlıkları için 18 numaralı Direktifi yayımlamıştır. Söz konusu direktifte, Alman birliklerinin Bulgaristan üzerinden geçerek Kuzey Yunanistan'ı işgal etmesi öngörülmüş, gerekirse Bulgar topraklarının işgali ve bu toprakların saldırı için bir üs hâline getirilmesi planlanmıştır. 14 Kasım 1940'ta Berlin'deki Bulgar Büyükelçisi Draganov ile bir görüşme yapan Ribbentrop Bulgaristan'ın Mihvere katılmak istememesinden duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Diğer yandan Bulgaristan'ın tereddütlerinin de gereksiz olduğunu eklemiştir.<sup>62</sup> Bu durumda Yunanistan'ın Almanya için etki alanı haline getirilmesi gündeme gelirken aynı plan için Bulgaristan, Almanya açısından mutlaka yararlanılması gereken bir ülke şeklinde değerlendirilmiştir. Bunda elbette ki Bulgaristan ile Yunanistan arasındaki coğrafi yakınlık ve tarihsel "husumet" de etkili olmuştur. Başka bir deyişle Almanya Bulgaristan topraklarını bir geçit olarak görmüştür.

Draganov ile Ribbentrop arasındaki görüşmelerin gerçekleştiği gün Draganov'un Bulgaristan Dışişleri Bakanı Popov'a yönelik kaleme aldığı ve görüşmeleri rapor ettiği belgede yer alan bilgiler, Alman Dışişleri Bakanı Ribbentrop'un mevcut Bulgar yönetimini ve eğilimlerini anlamaya çalıştığını ortaya koymaktadır. İlk aşamada Bulgar yönetimi ve halkı için Sovyetler Birliği'ne yakınlığının düzeyini anlamak isteyen Alman Dışişleri Bakanı, Bulgar yetkilinin Rusya ile olan tarihsel bağlarını detaylıca anlatması sonrasında, Bulgaristan'a yönelik kendisine ulaşan raporlarda mevcut bir Türk korkusunun ifade edildiğini belirterek böyle bir endişenin gereksizliği konusunda da garanti vermiştir. Türklerin tek kaygısının savaş dışında kalmak olduğunu belirten Ribbentrop, Fransa'nın düşüşüne vurgu yaparak İngiltere'nin de teslim olacağına yönelik fikirlerini aktarmış, bu durumla ilgili Türkiye'nin duruşunu şu sözlerle ifade etmiştir: *"Türkler aldatıldıklarını görüyorlar ve aptal olmadıkları için üstlendikleri müttefik yükümlülüklerinden kurtulmaya*

<sup>61</sup> Pravda, 8 Noemvri 1940.

<sup>62</sup> Gençev, a.g.e., s. 127.

*çalışıyorlar...*”<sup>63</sup> Bu sözlerle savaş sırasında Türk dış politikasını farklı bir gözle yorumlayan Ribbentrop, Bulgaristan'ın Türkiye'ye saldırmadığı takdirde Türklerin de karşı saldırıya geçmeyeceğinin altını çizmiş hatta garantisini vermiştir. Görüşmenin devamında Almanya'nın Balkanlardan ne istediğini soran Bulgar yetkili, bu soruyu kendi politikalarını Almanya'nın politikasıyla uyumlu hale getirmek için sorduğunu da eklemiştir. Diğer yandan Almanya'ya savaş sürecinde yardımlarını esirgemediklerini ifade eden Draganov, Almanya'ya destek olmak adına, daha önce beyan ettikleri tarafsızlık ilkelerini çiğnediklerini ve hatta Müttefiklere karşı Almanya'nın yanında durduklarını gizlemediklerini söylemiştir. Belgede aktarılan son bilgiye göre Bulgar yetkili kısa sürede Mihvere katılacak beş devlet arasında Bulgaristan'ın da olmasının beklendiği bilgisini aldığını eklemiştir.<sup>64</sup> Kısacası rapor edilen bu görüşmede, Bulgaristan'da mevcut bir Türk korkusunun olduğu, Almanya'da ise Ruslar ve Bulgarlar arasındaki bağın merakı sohbet konusu olmuş ve ayrıca Almanya'nın Bulgaristan'dan beklentilerinin altı çizilmiştir.

Gerçekleşen görüşmelerde Almanya'nın istediğini tam anlamıyla elde edememesi, 18 Kasım'da<sup>65</sup> Kral Boris ve Popov'un Almanya'ya gitmesiyle sonuçlanmıştır. Gizlice Hitler'in Berchtesgade'deki karargahına uçan Kral ve Dışişleri Bakanı, eş zamanlı görüşmeler yapmışlardır.<sup>66</sup> Dışişleri bakanları arasındaki görüşme iki saat sürmüş, Ribbentrop son derece kibirli bir tavırla Popov'a; Romanya, Macaristan ve Slovakya'nın çoktan onay verdiğini ve Pakta katılımlarını imzalayacaklarını, Bulgaristan için ise tarihin 26 Kasım olarak belirlendiğini beyan ederek emrivaki yapmıştır.<sup>67</sup> Başka bir deyişle Bulgaristan pakta katılmak için adeta zorlanmıştır. Boris ile Hitler arasındaki görüşmede ise Kral, Üçlü Pakta resmi katılımı ertelemeyi başarırken, Bulgar birliklerini Yunanistan operasyonuna göndermeyi

---

<sup>63</sup> Ribbentrop'un sözünü ettiği müttefik ilişkisi Ekim 1939'da Türkiye, İngiltere, Fransa arasında imzalanan üçlü anlaşmadır.

<sup>64</sup> Tsentralen Dirjaven Arhiv [Merkezi Devlet Arşivi] TsDA, f. 176K, op. 8, a.e. 17, s. 73-81.

<sup>65</sup> Bazı kaynaklarda 17 Kasım olarak da geçmektedir. Vitka Toškova, *Bulgariya i Tretiyat Rayh (1941-1944 Politicheski Otnoşeniya)*, Dirjavno İzdatelstvo “Nauka i İzkustvo”, Sofiya, 1975, s. 28.

<sup>66</sup> *Borba*, 19 Noemvri 1940.

<sup>67</sup> Gençev, a.g.e., s. 128.

reddetmiş, ancak Hitler'in Bulgaristan'ı üs olarak kullanmasına razı olmuştur.<sup>68</sup>

Kral Boris'in Führer'e yaptığı ziyaret, Bulgar siyasi çevreleri tarafından iki halk arasındaki dostluğun yeni bir ifadesi ve kanıtı olarak değerlendirilmiş, Sofya'da bu ziyaretin Bulgar halkının siyasi ruh haline tamamen uygun olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca Bulgar basını bu ziyaretin Alman basınındaki yansımalarına yer vermiştir. Alman basını, Kral Boris'in Führer'i ziyaretini manşetlerde ve büyük harflerle duyurmuş ve tüm gazeteler, Almanya ile Bulgaristan arasındaki dostluğun, Kral'ın ziyaretiyle yeniden teyit edildiğinin altını çizmiştir.<sup>69</sup>

Kral'ın verdiği güvenceler sonrasında Hitler, Yunanistan harekât planını hızlandırmıştır. 13 Aralık 1940 ortalarında onaylanan 20 numaralı Direktif (Maritsa/Marita/Meriç Operasyonu) <sup>70</sup> ile Alman birliklerinin (muhtemelen) mart ayında, Bulgaristan'ı geçerek Yunanistan'a girmesi planlanmıştır. Henüz Bulgaristan'ın rızası alınmadan devreye giren bu emir Bulgaristan'a yönelik bir ultimatom niteliği de kazanmıştır. Hitler'in 4 Ocak 1941'de Bulgaristan Başbakanına açıkça *"Bulgaristan Pakta ne kadar erken katılırsa, askerî operasyonlar o kadar kolay yürütülecektir"* şeklindeki sözleri, Bulgarlara artık oyalanacak zaman ve alanlarının olmadığını açıkça göstermiştir. Bundan iki hafta sonra, Bulgar yönetimi Alman baskılarına boyun eğerek *"zorla bile olsa"* Üçlü İttifak'a katılmaya karar vermiştir.<sup>71</sup> Zira bu dönemde Bulgaristan'daki Alman birliklerinin sayısı birkaç bine kadar yükselmiştir.<sup>72</sup> Ancak bu süreçte Bulgar hükümeti, sınırları içinde Alman birlikleri olduğunu inkâr etmiştir.

İttifaka giden süreçte Bulgaristan ile Almanya arasındaki resmî temaslar 1941 yılının başında hız kazanırken, ocak ayının ilerleyen günlerinde Başbakan Bogdan Filov, Hitler ve Almanya Dışişleri Bakanı Ribbentrop ile Bulgaristan politikasını görüşmek üzere Viyana'da bir araya gelmişlerdir. Filov, Mihver tarafında savaşa girmek konusunda tereddütlü olduğunu saklamazken, savaşa girmeme gerekçelerini silahlanma eksikliği, Türkiye, SSCB ve Yugoslavya'dan gelecek tehditler şeklinde

<sup>68</sup> Statelova vd., a.g.e., s. 594.

<sup>69</sup> *Volya*, 20 Noemvri 1940.

<sup>70</sup> Detaylı bilgi için Bkz. Shirer, a.g.e., s. 1267-1271.

<sup>71</sup> Jekov, a.g.m., s. 108.

<sup>72</sup> Almanya ayrıca Bulgaristan'a farklı yollarla da asker sokmuş, farklı meslek dallarına sahip kişiler kılığında Bulgaristan'a asker sokma tekniği enflitasyon olarak adlandırılmıştır. Bkz. Selim Deringil, *Denge Oyunu: İkinci Dünya Savaşında Türkiye'nin Dış Politikası*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2007, s. 135.

sıralamış ve aslında daha önceki görüşmedeki fikrini yinelemiştir.<sup>73</sup> Başka bir deyişle Bulgaristan Başbakanı, Mihver tarafında savaşa girmek konusunda, içinde Türkiye'nin de bulunduğu bazı ülkelerden çekindiğini ve karşı karşıya gelmeyi göze almak istemediğini dile getirmiştir. Ancak Hitler'in, Bulgaristan'ın Ege özlemini gündeme getirmesi, Bulgar Başbakanı ikna etmiş ve Mihvere katılma konusunda garanti vermesi gibi bir sonuç doğurmuştur.

Savaşın diğer önemli bir tarafı olan İngiltere ise Bulgaristan'ın Mihver tarafına geçmemesi için çaba sarf etmiştir. İngiliz Kralı VI. George, Bulgar Kralı Boris'e (15 Ekim 1940 tarihinde) yazdığı mektupta Bulgaristan'ın kendileri için bir düşmana dönüşmemesi halinde bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün garanti edileceğini ifade ederken, İngiliz hükümetinin statükoya katı bir şekilde bağlı olduğunun da altını çizmiştir.<sup>74</sup> Ancak Bulgaristan'ın İngilizlere yönelik tavrı, ülkelerinin zaten özgür olduğu ve bunun garanti edilmesinin gereksizliği yönünde gelişmiştir.<sup>75</sup> Aslında bu mektup açık bir tehdit olarak algılanmıştır: Mihvere katılması halinde Bulgaristan'ın artık özgür bir ülke olamayacağı ima edilmiştir. Daha açık bir ifadeyle, VI. George Bulgaristan'ı Mihvere katılması halinde onun bir uydusu olacağı yönünde uyarmış ve İngiltere'yi karşısına almaması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca nasıl ki Almanya için Bulgaristan anahtar ülke konumundaysa, Türkiye de İngiltere için anahtar ülke rolünü korumuştur. Ancak Türkiye'nin 1939 yılında İngiltere ve Fransa ile imzaladığı müttefiklik antlaşmasına<sup>76</sup> rağmen savaşın dışında kalma isteği devam etmiş ve savaş boyunca da bu politika sürdürülmüştür.

Tüm bu gelişmeler sırasında Bulgaristan'ın yaşadığı Türk korkusuna panzehir olacak bir olay gerçekleşmiştir. 17 Şubat 1941'de Türkiye ile Bulgaristan arasında bir saldırmazlık paktı imzalanmıştır. "Türk-Bulgar Ortak Demeci"<sup>77</sup> adıyla da anılan bu antlaşma ile iki ülke birbirinin güvenliğinin ve toprak bütünlüğünün dokunulmazlığını ve barış politikasını sürdürmeyi yükümlenmiş ve her türlü saldırıdan kaçınmayı

<sup>73</sup> Miller, a.g.e., s. 37.

<sup>74</sup> İlço Dimitrov, *Angliyskata Politika kım Bulgariya v naçalniya etap na Vtorata Svetovna Voyna (Septemvri 1939- Mart 1941)*, Godişnik na Sofiyski Universitet, Tom 71, Sofiya, 1981, s. 229.

<sup>75</sup> Miller, a.g.e., s. 41.

<sup>76</sup> Soysal, a.g.e., s. 608-610.

<sup>77</sup> Söz konusu bağtın adı, Türkçe kaynaklarda Türk-Bulgar Ortak Demeci olarak geçerken Bulgarca kaynaklarda deklarasyon, bildirge ve antlaşma gibi isimlerle anılmaktadır.

değişmez bir dış politika ilkesi olarak kabul etmiştir.<sup>78</sup> Volya gazetesine yansıyan haberlere göre, Türkiye ile Bulgaristan karşılıklı çıkarları doğrultusunda dış politikalarını somutlaştırmak ve iki komşu ülke olarak aralarındaki güven ve dostluğu sağlamlaştırmak amacıyla bu antlaşmayı imzalamışlardır. Yine aynı gazete bu antlaşmayı, Bulgaristan'ın "Türk paranoyası yaşadığı" bu en zor anlarda barış ve huzuru tesis etmeye hizmet eden bir belge olarak nitelmiştir.<sup>79</sup> Diğer yandan Zora gazetesi de aynı antlaşmayı tarafların birbirine saldırmasını önleyecek bir belge olarak değerlendirirken, antlaşma metninin ön sözünde bildiriye imzalayan iki devletten biriyle ittifak ilişkisi bulunan bir üçüncü devlete karşı da her türlü saldırının dışlanacağını altını çizmiştir. Ayrıca "...*Bu deklarasyonla Balkan Yarımadası'nın doğu kesiminde barış güvence altına alınmaktadır; bu hem Üçüncü Reich'in hem de Sovyetler Birliği'nin arzusudur.*" şeklindeki ifadeyle Almanya ve Sovyetler Birliği'nin de mevcut antlaşmaya olumlu baktığını satırlarına taşımıştır.

Bu bağlamda antlaşma metnindeki önemli hükümler Bulgar basınına şu şekilde yansımıştır:<sup>80</sup>

*Madde 1. Bulgaristan ve Türkiye, dış politikalarının değişmez temelini şu şekilde değerlendirmektedir: Dış politika, her türlü saldırganlıktan kaçınmaktır*

*Madde 2. İki Hükümet, birbirlerine karşı en dostane niyetlerle hareket ederek ve iyi ilişkilerindeki karşılıklı güveni korumaya ve daha da geliştirmeye kararlıdır*

*Madde 3. İki hükümet, iki ülke arasındaki ticari alışverişe ekonomik yapılarıyla uyumlu azami gelişme sağlayabilecek ilişkiler kurmaya hazır olduklarını beyan eder.*

*Madde 4. İki hükümet, iki ülkenin basınının yazılarında bu beyannamenin konusunu oluşturan karşılıklı dostluk ve güvenden esinleneceğini umut eder*

Türkiye ile Bulgaristan ilişkileri bağlamında önemli bir kırılmayı temsil eden bu antlaşmanın maddelerine bakıldığında, dostluk ve huzur vurgusu dikkati çekerken, iki ülkenin basın-yayın organlarında mevcut ilişkilere dair yapıcı haberlerin ve yazıların yayımlanması konusu da itici bir güç olmuştur denilebilir. Bu bağlamda iki ülkenin kamuoyunun şekillendirilmesi ve dostluk mesajlarının topluma benimsetilmesinin ön plana çıktığı yorumu da yapılabilir. Türkiye'nin yakın komşusu olan Bulgaristan'a yönelik bir önlem olarak değerlendirilen bu antlaşma, aynı zamanda Mihver ile yakınlaşmasını saklamayan Bulgaristan için de bir güvence teşkil etmiştir. Nihayetinde Balkanlarda önemli bir konumu olan

---

<sup>78</sup> Soysal, a.g.e., s. 641.

<sup>79</sup> Volya, 18 Fevruari 1941.

<sup>80</sup> Zora, 18 Fevruari 1941; Volya, 18 Fevruari 1941.

Bulgaristan ile Türkiye birbirlerine karşı duydukları güvensizliği bu antlaşma ile yok etmeye çalışmışlardır.

Antlaşmaya yönelik Bulgar Dışişleri Bakanı Popov duyduğu memnuniyeti saklamazken, mevcut dönemi sıkıntılı bir süreç olarak nitelemiş, karşılıklı çıkar ve dostane ilişkilere vurgu yapmıştır.<sup>81</sup>

Türk basını da antlaşmaya yönelik memnuniyetini saklamamış, Ulus gazetesi Türkiye ile Bulgaristan'ın savaştan uzak kalmasının dış politikalarının vazgeçilmez bir niteliği olduğu ve yeni karışıklıklarının önüne geçeceği yorumunu yapmıştır.<sup>82</sup> Bu süreçte artık Almanya ile yakınlaşmanın ötesine geçen Bulgarlar için savaş sürecinde tercih edilen taraf belirlenmiş ve politika tasarlanmıştır. Bu süreçte Türkiye ile antlaşma imzalamayı ihmal etmeyen Bulgaristan, Almanya ile olan ilişkisine de artık resmî olarak adını koyma ihtiyacı duymuş ve Mihvere katılımını netleştiren süreci hızlandırmıştır.

1 Mart 1941 tarihinde Alman baskılarına daha fazla kayıtsız kalamayan Bulgar yönetimi, Viyana'daki Belvedere Sarayı'nda imzaladığı Üçlü Pakt<sup>83</sup> ile Mihvere resmen katılmıştır.<sup>84</sup> Bulgaristan'ın, Viyana Protokolü olarak da adlandırdığı bu Üçlü Pakta katılması sırasında gerçekleşen merasimde, Almanya Dışişleri Bakanı Ribbentrop, bu defa ittifaklarına katılan devletin manen daima kendilerinin tarafında olduğunu ve bu birleşmeyi sevinçle karşıladığını ifade etmiştir. Ayrıca "*Bulgaristan'ın Balkanlar'da yeni bir sınır belirlemesiyle, batıda Struma Nehri ağzından doğuda Meriç Nehri ağzına kadar Ege Denizi'ne erişim sağlayacağını*" da teyit etmiştir.<sup>85</sup> Ayrıca Bulgaristan Başbakanı Filov ise düşünceleri şu sözlerle ifade etmiştir:<sup>86</sup>

*"Bulgaristan'ın dış siyaseti, daima Bulgar Devleti'nin komşularıyla barış halinde yaşamak ve bu memleketlerle iyi ilişkiler yürütmek isteğinden ibaret olmuştur. İşte Bulgar milleti, bu siyaset için Umumi Harbin (Birinci Dünya Savaşı) barış muahedesinin (Neuilly Antlaşması) ağır şartlarına bağlı olan ağır neticelerine*

---

<sup>81</sup> *Volya*, 18 Fevruari 1941.

<sup>82</sup> *Ulus*, 18 Şubat 1941.

<sup>83</sup> Üçlü Paktın ideolojik temeli, dünyada "yeni bir düzen" fikri, ana siyasi-stratejik hedefi ise "yaşam alanları"ydı. "Yeni düzen" ile "yaşam alanları"na ulaşmak için kullanılan araçlar ise agresif dış politika olmuştur. Gençev, a.g.e., s. 122.

<sup>84</sup> Jekov, a.g.m., s. 108; Statelova vd., a.g.e., s. 596.

<sup>85</sup> Hans-Joachim Hoppe, "Bulgarian nationalities policy in occupied Thrace and Aegean Macedonia", *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 14:1-2 (1986) s. 89.

<sup>86</sup> *Ulus*, 2 Mart 1941

*sabırla tahammül etmiştir...Mihver devletleri Bulgaristan'ın en samimi ve en derin minnettarlığını hak etmişlerdir."*

Bu bağlamda Bulgaristan'ın Mihvere katılmasının nedenini, yalnızca Alman baskısı ile açıklamak yetersizdir. Bulgaristan Başbakanı Filov'un özellikle Neuilly Barış Antlaşması'na yapmış olduğu gönderme, tıpkı Almanya'nın Versailles düzenine yönelik başlattığı başkaldırıyla ortak bir payda oluşturduğu şeklinde yorumlanabilir. Diğer bir ifadeyle Birinci Dünya Savaşı'nın iki mağlup devleti, hatta Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzaladıkları barış antlaşmalarıyla derin bir darbe alan Almanya ile Bulgaristan'ın kader birliğine vurgu yapılması şaşırtıcı değildir. Böylelikle Bulgaristan'ın, Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı zarar ve ülke içinde oluşan olumsuz koşulların bir sonucu olarak Mihvere yakınlaştığı gibi bir görüntü ortaya çıkmıştır. Tüm bunlar dışında Bulgaristan'ın çok uzun yıllardır elde etmek istediği Ege'ye çıkış noktasının anahtarının Hitler'in elinde olduğu gerçeği de Bulgarların farkında olduğu bir başka durumdur. Elbette ki Bulgaristan çıkarı olmayan bir ittifaka katılmamış ve yıllardır özlemini duyduğu denize açılma politikasına katkı sağlayacak bir müttefik ile anlaşma yoluna gitmiştir. Başka bir deyişle revizyonizm ve yayılcılık yine Mihver ile Bulgaristan'ı birleştiren ortak bir dinamik olmuştur. Zira, Bulgar irredantizminin Neuilly Antlaşması'nı reddetmesi, hem 1912'de kazanılan "zafirlere" hem de 1878 Ayastefanos Antlaşması'na atıf yapılmasıyla belirginleşmiştir.<sup>87</sup> Bu sayede Bulgaristan hayal ve idealize ettiği "Büyük Bulgaristan" rüyasına yeniden yaklaşmıştır.

Konuşmasının devamında Başbakan Filov, bu paktın yalnızca dışarıdan alacağı ve vereceği destekle değil ayrıca ülke içindeki huzur ve refahın tesis edilmesi amacıyla imzalandığını da ifade etmiştir.<sup>88</sup> Diğer yandan bu paktın Sovyetler Birliği ve Türkiye ile olan ilişkilerini olumsuz etkilemeyeceğini de sözlerine eklemiştir.<sup>89</sup> Zira Bulgaristan'ın Türkiye ile imzalamış olduğu antlaşma onun korkularını zaten yok etmiştir ve Mihver'e daha rahat bir şekilde katılmasına kapı aralamıştır.

Bulgaristan'ın Üçlü Pakta katılmama konusundaki direncini kıran farklı faktörler de mevcuttur. Macaristan, Romanya ve Slovakya'nın pakta katılması, Mussolini'nin, Yunanistan'a yönelik harekâtında başarısız olması ve Hitler'in Balkanlarda sükûnet sağlanmadan ve Alman birlikleri Yunanistan'a girmeden SSCB'ye karşı bir savaş başlatmayı göze

<sup>87</sup> Kastelan, a.g.e., s. 434.

<sup>88</sup> Kristyu Kraçunov, *Stranitsi ot Bilgarskata Politiçeska İstoriya (1878-1941) Bilgariya i Byalo More*, Knigoizdatelstvo T.F. Chihev, Sofiya, 1941, s. 138.

<sup>89</sup> Miller, a.g.e., s. 45.

alamaması, Bulgaristan'ı hem Almanya nezdinde vazgeçilmez bir müttefik haline getirmiş hem de Bulgaristan'daki itibar arayışını körüklemiştir. Almanya için elzem olan nokta, askerî birliklerinin Romanya'ya yerleştirilmesi ve Bulgaristan'ın pakt üyesi olup olmamasına bakılmaksızın mutlaka bu bölgenin askerî açıdan denetim altına alınması idi.<sup>90</sup>

Bulgaristan'ın Mihvere katılması Bulgar basınında da geniş yankı bulmuştur. Vreme gazetesi bu olayı son günlerin en büyük siyasi gelişmesi olarak nitelendirirken, Bulgaristan'ın bu pakta katılarak kendi kaderini sağlam temellere dayandırıldığını belirtmiştir. Diğer pakt üyelerinin bu gelişmeyi olumlu karşıladığı bilgisine de yer veren gazete, Bulgar halkının da bunun doğru bir tercih olduğunu düşündüğüne vurgu yapmıştır. 1918 sonrası düzenin artık var olmadığı ve yeni bir düzenin kurulduğunu belirten Vreme gazetesi, Almanya ve İtalya ile Bulgaristan'ın tarihsel yakınlığının altını çizerek Avrupa'daki yeni düzene ayak uydurmamanın bedeli olarak Yunanistan örneğini göstermiştir. Gazetenin satırlarında şu ifadeler yer verilmiştir.<sup>91</sup>

*“Bulgaristan, Üçlü Pakta katılarak kendi güvenliğini sağlamayı ve Balkanlar'da istikrarın korunmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Hükümet, bu kararın ülkenin bağımsızlığını ve egemenliğini zedelediğini, aksine güçlendirdiğini ifade etmektedir. Yeni Avrupa düzeni yavaş yavaş şekillenmektedir. Bu düzenin temelinde güç, disiplin ve ortak çıkarlar yer almaktadır. Bulgaristan bu yeni Avrupa'da kendisine en uygun yeri almıştır.”*

Mir gazetesi de benzer görüşlere yer vermiş, Bulgaristan'ın pakta katılmasını Avrupa'da şekillenmekte olan yeni siyasi düzen karşısından Bulgaristan'ın yerini belirleyen tarihi bir olay olarak nitelemiştir.

Mir gazetesi ayrıca;

*“Bulgaristan hükümeti, ülkenin güvenliğini, toprak bütünlüğünü ve ulusal çıkarlarını korumak amacıyla bu ittifaka katılma kararı almıştır. Hükümet çevreleri, bu adımın Bulgar halkının menfaatleri doğrultusunda atıldığını ve ülkenin egemenliğini güçlendireceğini belirtmektedir. Açıklamalarda, Bulgaristan'ın hiçbir devlete karşı saldırgan bir politika izlemediği; aksine barışın korunmasını ve bölgede istikrarın sağlanmasını amaçladığı vurgulanmaktadır.”*

Şeklindeki yorumuyla Üçlü Paktın temel hedefini Avrupa'daki yeni düzenin sağlanması ve devletlerarası iş birliği olarak ifade etmiştir. Aynı gazete Bulgaristan'ın pakta katılmasını Balkanlarda yaşanan gelişmelerin bir sonucu olarak değerlendirmiştir. Bulgaristan'ın Üçlü Pakta katılmasının, dönemin uluslararası koşulları içinde değerlendirilmesi

<sup>90</sup> Statelova vd., a.g.e., s. 594.

<sup>91</sup> Vreme, 3 Mart 1941.

gereken bir devlet politikası olduğunun altını çizen Mir gazetesi, Bulgar hükümetinin bunu ülkenin barışı, güvenliği ve çıkarları için atılmış zorunlu bir adım olarak beyan ettiğini okuyucularına duyurmuştur.<sup>92</sup>

Bulgaristan'ın Üçlü Pakta katılmasıyla birlikte, aynı gün Alman 12. Ordusunun birkaç birliği Romanya -Bulgaristan sınırını geçerek Yunanistan'a yönelmiştir. 25 Mart 1941'de Yugoslavya'nın da Üçlü Pakta katılması, Almanya'nın Balkanlarda ilerleme planında bazı soru işaretleri yaratmıştır. Yugoslavya'nın pakta katılmasından iki gün sonra bu ülkede gerçekleşen darbe, Almanya'nın Balkan harekâtında hızlanması için itici güç olmuştur.<sup>93</sup> Öyle ki Yugoslavya'da gerçekleşen darbe ile Almanya, Sovyetler'e düzenleyeceği harekâtını erteleyerek Balkanların işgal edilmesi planını öne çekmek durumunda kalmıştır. Hitler'in planları bu bağlamda hesabına uygun bir şekilde ilerlememiş bazı ufak değişiklikler yapılması zorunlu hale gelmiştir. Bu da Balkan ülkelerinde yaşanan iç gelişmelerle paralellik göstermiştir. Yugoslavya örneği bunun en önemli göstergesidir. Yugoslavya'nın Mihvere katılması, bu ülkedeki iç dengeleri yerinden oynatmış ve bir darbenin gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır. Bu çerçevede Hitler, planlarını değiştirerek önceliği Balkanlara vermiştir. Bu da savaş sırasında Balkanların kaderinde önemli bir değişim yaşanmasına neden olmuştur.

### 3. Yunanistan'da Bulgar İşgali

Balkan coğrafyasının fiili olarak savaşa dahil olmasının fitili, Hitler'in Yugoslavya'ya karşı 25. Direktif'i ve Yunanistan'a karşı "Marita" (Meriç) Operasyonu'nu devreye sokmasıyla ateşlenmiştir. Yugoslavya'nın işgaliyle başlayan Hitler'in Balkan harekâtı ile Alman orduları hızlı bir ilerleme sürecine geçmiştir. 6 Nisan 1941'de 12. Ordu Komutanı List, Hitler'in 20 numaralı emri olan Marita harekâtını başlatmış, bundan üç gün sonra Alman birlikleri Selanik Limanına girerek Yunanistan'ı işgal etmişlerdir.<sup>94</sup> Almanya'nın ısrarlarına rağmen, Bulgaristan hükümeti ve Kral Boris, Bulgar ordusunun bu saldırıya hemen katılmasını kabul etmemişlerdir.

Diğer yandan Hitler'in Yunanistan'ı işgal harekâtına başlamadan önce, başka bir deyişle Bulgaristan'ın Mihver ittifakına katılmasından iki gün sonra, Alman bombardıman uçaklarının Atina semalarında görülmesi, Almanya'nın genel anlamda Balkanlar, özel anlamda Yunanistan ile ilgili planları konusunda ipucu vermişti. Alman bombardıman uçaklarının

<sup>92</sup> *Mir*, 4 Mart 1941.

<sup>93</sup> Boris Tomanic, "The Bulgarian Occupation of Yugoslavia in 1941", *UDK* 94, (497.1: 497.2), s. 35.

<sup>94</sup> Tağmat, *Açlık*, s.79.

Yunanistan üzerine gerçekleştirdiği bu manevranın İngiliz Dışişleri Bakanı Antony Eden'in Atina'da bulunduğu sırada yaşanmış olması dikkate değerdir.<sup>95</sup> Böylelikle Hitler işgal harekâtına başlamadan önce hem İngiltere'ye hem de Yunanistan'a göz dağı vermiştir.

Marita Operasyonu'nun başlamasıyla birlikte Bulgarlar, Alman birlikleri tarafından ele geçirilen Makedonya, Moravya'nın<sup>96</sup> bir kısmı ve Batı Trakya topraklarının Bulgaristan'a devredilmesi konusunda girişimlere başlamışlardır. 8 Nisan 1941'de Ribbentrop, Draganov'a Führer'in Vardar Makedonyası'nı işgal edip, yönetimi devralması arzusunu bildirmiştir. Bu talepte yer alan "işgal" terimi Bulgar hükümet çevreleri ve özellikle Kral Boris tarafından kabul edilmemiştir. Çünkü Bulgaristan bu eylemi kendine ait olduğunu düşündüğü toprakları geri almak şeklinde yorumlamıştır. Zira savaşın alevlenmesinden önce, 1939'da İngiliz Parlamentosu'nda Bulgaristan'ın durumu üzerine yapılan bir tartışma sırasında Lord Noel-Buxton'ın şu sözlerini hatırlamak oldukça önemlidir:<sup>97</sup>

*"Bulgaristan topraklarının dörtte biri yabancı egemenliği altındadır. Bu nedenle Bulgar hükümeti "işgal" etmek yerine, Almanların ele geçirdiği topraklarda "düzen ve huzuru" korumak için Alman teklifini kabul etmeye meyillidir. Dahası, Yunanistan ve Yugoslavya'dan ele geçirilen Bulgar topraklarını "barışçıl bir şekilde" geri almaya çalışan Kral ve hükümet, Üçüncü Reich ile askerî bir anlaşma yapmayı kabul etmemektedir."*

Diğer taraftan, 13 Nisan 1941'de Hitler, 27 numaralı Direktifi yayınlarak Türkiye'ye bitişik Batı Trakya'nın bir kısmının Alman kontrolünde bırakılacağını belirterek şu ifadeleri kullanmıştır: *"...Trakya'nın geri kalan kısmının işgali, benim belirleyeceğim bir zamanda Bulgarlar tarafından gerçekleştirilecektir... ....Şimdilik, kıyı savunması, Selanik de dahil olmak üzere kuzey Ege kıyısının Bulgarlara emanet edilmesi esasına göre düşünülecektir..."*.<sup>98</sup> Hitler'in bu sözleri, Bulgar kuvvetlerinin kısa bir süre sonra işgale dahil olacağını habercisi olmuştur.

Bulgar hükümeti, bu açıklamayı dikkate alarak, Mareşal List'in onayıyla, 17 Nisan 1941'de Selanik'teki 12. Alman Ordusu karargahına Bulgaristan'ın toprak ve ulusal meseleleri konusunda danışman olarak Profesör Dimitar Yaranov'u göndermiştir. Bu durum, Bulgaristan'ın

<sup>95</sup> *Vreme*, 3 Mart 1941.

<sup>96</sup> Metinde geçen "Moravya" (Bulgarca: Moravsko), Orta Avrupa'daki (Çekya) bölge ile karıştırılmamalıdır. Burada kastedilen coğrafya, Sırbistan'ın doğusunda, Morava Nehri boyunca uzanan ve Niş, Piro, Vranje gibi şehirleri kapsayan "Morava Havzası" (Pomoravlye) bölgesidir.

<sup>97</sup> Dimitar Yonçev, *Bulgaria i Belomorieto* (oktombri 1940-9 septemvri 1944 g.) Voennopolitiçeski aspekti, Sofiya, 1993, s. 36.

<sup>98</sup> Yonçev, a.g.e., s. 35.

kendine ait olduğunu iddia ettiği toprakları geri kazanma konusundaki kararlılığını vurgulaması için bir fırsat sağlamıştır.<sup>99</sup>

18 Nisan 1941'de Bulgaristan'ın Berlin Büyükelçisi Draganov telgraf çekmiş ve aynı zamanda Richthofen de Sofya'daki hükümete Alman hükümetinin Bulgar birliklerinin Ege'ye girmesine onay verdiğini bildirmiştir. 18 Nisan 1941 tarihli bir Bulgar belgesi de bunu doğrular niteliktedir. 12. Alman Ordusu Kurmay Başkanı'nın Bulgar Ordusu Karargâhına gönderdiği 990 numaralı emirde, Hitler'in Trakya'ya yani Struma Nehri ile Mustafa Paşa-Dedeoğlu<sup>100</sup> arasındaki bölgeye Bulgar birliklerinin girmesine izin verdiği ve ayrıca, işgal şartları arasında askerî nitelikteki savaş ganimetleri (esirler, silahlar ve atlar) ile yiyecek, nakliye araçları ve yakıt gibi maddelerin istinasız olarak Alman ordusuna ait olduğu belirtilmiştir.<sup>101</sup> Böylelikle Bulgar hükümeti, birliklerinin derhal giriş yapmasına karar vermiştir.<sup>102</sup> Bunun akabinde Bulgar kuvvetleri 20 Nisan'da Yunan topraklarına girmiştir.

Bu gelişmeler yaşanırken İngilizlerin Yunanistan'a tavsiyesi üzerine, 23 Nisan 1941'de Sofya'daki Yunan büyükelçisi Panagiotis Pipinellis, Bulgar

---

<sup>99</sup> Yonçev, a.g.e., s. 36.

<sup>100</sup> 17 Ocak 1942 tarihli bir Bulgar belgesinde o dönemdeki Dedeoğlu'nun durumu şu bilgilerle ifade edilmiştir: “Şehrin arazisi dar olduğu için tarım ve ilgili dallar için imkanlar kısıtlıdır. Ayrıca bu arazi, çeşitli askerî birlikler için inşa edilen kışlalar nedeniyle şehir etrafında bir çelenk gibi geniş bir alanı kaplayarak iyice daralmıştır. Şehir; serbest mera, otlak, kışlak vb. imkanlardan yoksundur. Diğer taraftan, geçmişte ve şimdi tarımla uğraşanlar esas olarak yerel Bulgarlardır. Bunlar çok fazla toprağa sahip değildir; çoğunluğu az topraklıdır ve kendilerine sınırsız topraklardan pay verilmesine ihtiyaç duymaktadırlar. Mevcut 38 aileden her biri 20 dekardan az toprağa sahiptir. Eğer bu Bulgar çiftçilere sınırsız topraklardan 20'şer dekar verilirse (toplam 800 dekar), geriye dağıtılacak yaklaşık 200 dekar kalır. Öte yandan, şu ana kadar şehre 51 çiftçi gelmiş olup, bunlara işlemek üzere kira karşılığı toplam 750 dekar toprak verilmiştir. Geri kalan ise az topraklı yerel Bulgarlara verilmiştir. Bu durumda, şehre daha fazla çiftçinin yerleştirilmesi imkânı yoktur; özellikle de şehirde çiftlik avlusu ve müstemilatı olan uygun evler bulunmadığı için bu mümkün değildir. Şu ana kadar şehre gelip yerleşen yaklaşık 2.200 Bulgar (mevcut 300 yerel Bulgar sakininden bağımsız olarak) olduğu ve baharda Krallığın eski sınırlarından (Eski Bulgaristan'dan) daha pek çok Bulgar'ın gelmeye hazırlandığı göz önüne alındığında, yukarıdan gelecek emirle şehre resmen kaç Bulgar ailesinin daha yerleştirilebileceğini öngörmek güçtür”. Tsentralen Dirjaven Arhiv [Merkezi Devlet Arşivi] TsDA, f. 662K, op. 1, a.e. 30, s. 10–15.

<sup>101</sup> Dirjaven Voennoistoričeski Arhiv [Devlet Askerî Tarih Arşivi] DVIA, f. 24, op. 3, a.e. 156, s. 123-124.

<sup>102</sup> Yonçev, a.g.e., s. 39.

hükümetiyle diplomatik ilişkilerini kestiğini duyurmuştur.<sup>103</sup> Aynı gün Bulgar Danışman Yaranov, Almanların yalnızca Bulgar askerî “işgaline” izin verdiğini, ancak sivil hükümetin kurulmasına onay vermediğini bildirmiştir. Bu eğilim, nisan sonu ve mayıs ayı başlarında daha da belirgin ve keskin hale gelmiştir. Bulgar hükümeti, Almanlara karşı koymak için bu toprakların Bulgaristan’a ilhakını yasallaştırmaya ve kabul edilebilir bir uygulama bulmaya çalışmıştır. Almanlar, Bulgar 2. Ordusu’nun işgalinin başlamasından sonra bile, eş zamanlı olarak idarî işgalin gerçekleşmesine izin vermemişlerdir.<sup>104</sup> Bulgaristan’ın işgale resmen katılmasıyla ilk olarak Drama<sup>105</sup> ardından Seres, Kavala ve Rodop, Bulgar askerlerine teslim olmuştur.<sup>106</sup> Kısa sürede Bulgaristan tarafından işgal edilen Yunan toprakları neredeyse 17 bin km karelik bir alanı kapsar hale gelmiştir.<sup>107</sup>

Yunanistan’ın işgali aşamasında önemli bir sorun da Selanik konusunda yaşanmıştır. Bulgaristan’ın işgal bölgesindeki varlığının hukukî bir zemine oturtulmaması ciddi bir belirsizlik yaratmıştır. İşgal altındaki topraklarda sadece siyasi otorite değil, sınır belirleme konusu da muğlak kalmıştır. Selanik bölgesinin stratejik nedenlerle Alman birlikleri tarafından geçici olarak işgal edilmesi (9 Nisan 1941), Bulgarlarda hayal kırıklığına neden olsa da bu bölge ile ilgili umutlarını kaybetmemişlerdir. Bununla birlikte, bu süreçte Selanik’in kaderinin resmî olarak belirsizlik taşıması, konunun daha da karmaşık bir hal almasına yol açmıştır. Selanik’in geleceği konusunda Yunanların da konuya dahil olması yani, itaat etmeleri karşılığında şehrin onlara geri verileceğine dair söylentiler, Bulgarların Almanların desteğini kazanmak için daha fazla çaba sarf etmelerine neden olmuştur.<sup>108</sup>

<sup>103</sup> Yura Konstantinova, *Bilgariya i Girtsıya v Labirint ot monoloji*, Bilgarska akademiya na naukite, İnstitut za Balkanistika s Tsentr po trakologiya, Sofiya, 2022, s. 84.

<sup>104</sup> Yonçev, a.g.e., s. 41.

<sup>105</sup> Yunan topraklarının Bulgar ordusu tarafından işgal edilmesinden ve yönetimin yerleşmesinden sonra Drama şehrinde 38.687 sakin kalmıştır. İşgal sırasında yaşanan olaylardan sonra Drama şehri sakinleri gözle görülür şekilde azalmıştır. “Eski Bulgaristan” sınırlarından şehre 312 Bulgar hanesi (2.650 kişi) yerleştirilmiştir. Geriye 9.206 Rum hanesi (24.830 kişi) ile Ermeni ve Yahudilerden oluşan 340 hane (1.687 kişi) kalmıştır. Tsentrallen Dirjaven Arhiv [Merkezi Devlet Arşivi] TsDA, f. 662K, op. 1, a.e. 30, s. 16–18.

<sup>106</sup> Konstantinova, a.g.e., s. 84.

<sup>107</sup> Ksanthippi Kotzageorgi, Georgios Kazamias, “The Bulgarias Occupation of the Prefecture of Drama (1941-1944) and Its Consequences on the Greek Population”, *Balkan Studies*, Volume 35/ No 1 (1994), s. 82.

<sup>108</sup> Hoppe, a.g.m., s. 90.

Bulgarların resmî olarak işgal harekâtında yer alması, Almanya'nın hem işgal bölgelerini hem de kendisinin bu bölgeler üzerindeki yetkisini kesinleştirme ihtiyacını doğurmuştur. Elbette ki Bulgar birliklerinin, iddia edildiği şekilde sadece güvenlik amaçlı olsa da Ege Denizi'ne girmesi ve bu bölgenin geçici Bulgar yönetimine devredilmesi, Yunan halkı tarafından işgal, bölgede yaşayan Bulgarlar tarafından ise kurtuluş olarak algılanmıştır. Diğer taraftan Bulgar tarihçi Yonçev'in aktardığına göre işgal alanlarında yaşayan Müslüman halkın Yunanlardan “nefret etmesi” ve Yunan yönetiminden memnun olmaması; Yunan vatandaşlığından Bulgar vatandaşlığına geçmelerinde etkili olmuştur.<sup>109</sup>

Yunanistan'daki Bulgar işgalinin başladığı andan itibaren bu işgalin hukukî durumu kesin bir şekilde belirlenmemiştir. Almanya her ne kadar Bulgaristan'ın Yunan topraklarını işgal etmesine izin vermiş olsa da bölgede kimin kalıcı olacağı konusunun kesinleştirilmesi savaş sonrasına bırakılmıştır. Diğer yandan Bulgarlar, Yunanistan'a girdikten çok kısa bir süre sonra işgal ettikleri bölgeleri ilhak ettiklerini ilan etmişlerdir. Bu durum Berlin'in konuya yaklaşımında bir değişime neden olmazken, 24 Nisan 1941 tarihinde gizli bir şekilde imzalanmış olan Clodius-Popov Antlaşması<sup>110</sup>, Almanya'ya Bulgaristan'ın işgal ettiği bölgelerdeki doğal kaynakları sınırsız kullanma hakkı verirken, bu bölgelerdeki Bulgar egemenliğini de sınırlamıştır.<sup>111</sup> Altı maddeden oluşan antlaşma, Bulgaristan'a işgal bölgesinde herhangi bir hak vermezken, daha sonrasında bu bölgenin Bulgar hükümetine devredilmesi halinde yerine getirilmesi gereken yükümlülükleri içermiştir.<sup>112</sup> Ayrıca gizli olarak imzalanan Clodius-Popov Antlaşması, Vardar bölgesindeki Alman çıkarlarını güvence altına almış, Almanlara ham madde işletme hakkı ve imtiyaz vermede öncelik hakkı tanımıştır. Bulgaristan ise işgal bölgelerinde Almanların çeşitli mallara el koymasını kabul etmiş, Yugoslavya'nın Almanya'ya olan borcunun bir kısmını ödemeyi de

<sup>109</sup> Yonçev, a.g.e., s. 49.

<sup>110</sup> Detaylı bilgi için Bkz. *Deportiraneto na Evreite ot Vardarska Makedoniya, Belomorska Trakiya i Pirov Mart 1943*, Der. Nadya Danova- Rumen Avramov, Obedineni İzdateli, Sofiya, 2013, s. 295.

<sup>111</sup> Kotzageorgi, Kazamias, a.g.m., s. 83.

<sup>112</sup> Toşkova, a.g.e., s. 55.

üstlenmiştir.<sup>113</sup> Aynı zamanda, sınırların nihai olarak belirlenmesi de savaş sonrasına bırakılmıştır.<sup>114</sup>

Tüm bunların yanısıra Hitler Almanya'sının Balkanlarda yayılmaya başlaması, Bulgaristan için de bir genişleme olanağı yaratmıştır.<sup>115</sup> Bulgaristan'ın işgalin gerçekleştiği ilk günlerdeki görevi, Alman ordusunu "herhangi bir kara saldırısından" korumak ve güvence altına almak şeklinde belirlenmiştir. Bulgar 2. Ordusu da kendisine verilen bu görevi yerine getirmiştir.<sup>116</sup>

Yunanistan toprakları Mihver tarafından işgal edilirken, Bulgaristan-Almanya ilişkilerinde iki yönlü eğilim ortaya çıkmıştır: Bir yandan Wehrmacht, işgal görevini yerine getirmek için Bulgar ordusunu kullanırken, diğer yandan ise Bulgar hükümeti, mevcut durumda, ülkesinin toprak ve ulusal sorununu çözmeyi hedeflemiştir.<sup>117</sup>

26 Nisan 1941'de, bölgenin idari işgali tam anlamıyla kesinleşmeden, Bulgar Bakanlar Kurulu, Dedeağaç, Gümülcine, İskeçe, Kavala, Drama ve Serez şehirlerinde Bulgar Maliye Bakanlığı şubelerinin açılmasına ilişkin bir kararname yayımlamıştır. Ayrıca, adı geçen şehirlerin yanı sıra Sarışaban ve Demirhisar'da<sup>118</sup> da Bulgaristan Tarım ve Kooperatif Bankası

---

<sup>113</sup> Lyubomir Gumev, "Bilgarskata Vlast vuv Vardarska Makedoniya v Godinite na Vtorata Svetovna Voyna 1941-1944", *Vtorata Svetovna Voyna 70 Godini pokisno*, Sıstavitel İskra Baeva, Universitetsko İzdatelstvo "Sv. Kliment Ohridski", Sofiya, 2018, s. 322.

<sup>114</sup> Krasimira Uzunova, "Belomorska Trakiya- Nesidnatata Nadejda za Obedinena Bulgariya", *Sbornik Trakiya*, Tom VII, Trakiyski Nauçen İnstitut, Haskovo, 2016, s. 121.

<sup>115</sup> Ancak 17 Şubat 1941'de yani işgalden yaklaşık iki ay önce, Türkiye ile ortak bir deklarasyona imza atan ve Balkan yarımadasının güvenliği ile ilgili tereddütleri sildiğine inanan Bulgaristan, savaşın Karadeniz ve Adriyatik'te yayılma tehlikesine set çekildiği gibi bir tutum sergilemiş, ancak çok kısa bir süre sonra Mihverin işgal hareketına katılarak asıl politikasının yayılmacılık olduğunu ortaya koymuştur. *Zora*, 18 Fevruari 1941.

<sup>116</sup> 1. Piyade İkmal Alayı – Yukarı Cuma – Demirhisar demiryolu hattı boyunca, karargâhı Marino Pole'de; 2. Sınır Tugayı – Lyulyakovo, Musayata bölgesinde, karargâhı Dospat'ta ve 10. Piyade Tümeni – Darıdere (Zlatograd) ve Ortaköy (İvaylovgrad) bölgesinde, karargâhı Mestanlı (Momçilgrad)'da konuşlandırılmıştır. Anatoliy Prokopiev, *Otbrana na Morsko Kraybrejje ot Bilgarskata Armiya prez Vtorata Svetovna Voyna (1939-1944)*, Voenna Akademiya "Georgi Stoykov Rakovski", Sofiya, 2013, s. 77.

<sup>117</sup> Yonçev, a.g.e., s. 41.

<sup>118</sup> Demirhisar'a bağlı Yunan köyleri 1942 yılında, Yunan vatandaşlarının bölgeden çıkarılması ve yerlerine Bulgarların yerleştirilmesi ile Bulgarlaştırma

şubelerinin açılmasına karar verilmiştir.<sup>119</sup> Başka bir ifadeyle Bulgaristan işgal ettiği bölgelere hızlı bir şekilde yerleşmiş ve kurumsallaşmayı tamamlamaya çalışmıştır. Bu durum da Bulgaristan'ın mevcut eyleminin işgalden çok ilhak, yani kendine bağlama olduğunu ortaya koymuştur.

Bulgar hükümeti işgal ettiği bölgeleri Piskoposluk düzeyinde de bölmüş, böylelikle dinî bir uygulamayı da yerine getirmiştir. Bu bağlamda Kutsal Sinod, 29 Nisan 1941'deki toplantısında dinî konuları görüşmüş ve Ege'de iki ayrı piskoposluk yönetimi oluşturulmasına karar vermiştir.<sup>120</sup>

Her ne kadar işgal bölgesindeki Bulgar varlığı giderek kurumsallaşmaya başlamış olsa da askeri işgalin Yunan topraklarında genişlemesi üzerine Almanya kontrolü elinde tutmak için bazı önlemler almıştır. Bu doğrultuda, Yunan nüfusunun bölgeden zorla göç ettirilmesinin her ne pahasına olursa olsun önlenmesi; Bulgar nüfusunun yeni işgal edilen bölgelere girişine izin verilmemesi; Alman askerî yönetimi var olduğu sürece hiçbir Bulgar idari yapısının kurulmaması şeklinde bir yol izlemiştir. Ayrıca, askerî komutanların atanması prosedürünü de öne çıkararak, Bulgar hizmetlerinin Alman askerî makamlarına bağlı olmasını şart koşmuştur. Diğer yandan sivil halk arasında düzen ve huzuru sağlamak için Yunan polislerinin görev yapmasına izin verilmiştir. Almanların söz konusu uygulamalarının yargı sistemine yansımaları da olmuştur. İşgal altındaki topraklarda sivil halk tarafından işlenen suçların askerî mahkemeler tarafından incelenmesine ve Alman askerî yönetiminin, uygun görmesi halinde özel durumlarda Bulgar mahkemelerinin yetkilendirileceğine karar verilmiştir.<sup>121</sup>

Yunanistan'ın işgali sırasında zaman zaman Alman ve Bulgar askerî birlikleri arasında da anlaşmazlıkların çıktığını söylemek mümkündür. 30. Alman Kolordu komutanı, Bulgar birliklerinin Drama, Kavala ve İskeçe'ye ilerleyip bu şehirleri işgal etmesine karşı çıkmıştır. Bunun nedeni, bahsi geçen bölgelerde hâlâ Alman birliklerinin bulunmasıdır. Aslında, 2. Ordu'nun Ege'ye girmesine izin verilmemesinin nedenlerinden biri de bunun Almanların savaş ganimetlerini toplama ve taşıma planlarını bozacak olması endişesidir. Zira Almanlar tüm yiyecek, tütün ve malları ülke dışına çıkarmışlardır. Diğer yandan Bulgar 2. Ordusu Ege Denizi'ne indiğinde, Bulgar yetkililerinin Bulgar devleti adına herhangi bir mal toplama hakkı olmadığı gibi, tüm kaynaklar ve mallar İmparatorluğu'nun

---

faaliyetlerine sahne olmuştur. Tsentralen Dırjaven Arhiv [Merkezi Devlet Arşivi] TsDA, f. 662K, op. 1, a.e. 30, s. 31–35.

<sup>119</sup> Yonçev, a.g.e., s. 48.

<sup>120</sup> Yonçev, a.g.e., s. 56.

<sup>121</sup> Yonçev, a.g.e., s. 42.

malı olarak Almanlar tarafından sahiplenilmiştir.<sup>122</sup> Bundan da anlaşılacağı gibi Birinci Dünya Savaşı'nın mağlup iki devleti olan Almanya ve Bulgaristan arasındaki ilişki samimi dostluk ve dayanışmadan çok koşulların dayattığı geçici bir iş birliği gibi görünüyordu.

Her ne kadar Almanya Yunan işgal alanında kendi kurallarını koymuş olsa da Bulgarlar işgal altındaki bölgelerin eski Bulgar devlet sınırlarına daha kolay dahil edilebilmesi için özel bir yönetim rejimi oluşturulmasına karar vermiştir. Bu bağlamda 3 Mayıs'ta, İskeçe şehri merkezli yeni bir idari birimin yer aldığı Ege Vilayeti adlı bir bölge kurulmuştur. Bölgeye Köseivanov hükümeti döneminde Adalet Bakanı olarak görev yapmış olan İliya Kojuharov, bölge valisi olarak atanmıştır.<sup>123</sup> Bulgar 1. Ordusunun karargâh merkezi de İskeçe olarak belirlenmiştir.<sup>124</sup>

Bununla birlikte işgal sürecinde Bulgaristan'ın Almanya ile ortak hareket etmesi, Hitler'in sempatisini kazanmasına da neden olmuş ve Hitler, 4 Mayıs 1941'de Reichstag önünde yaptığı konuşmada, Wehrmacht'ın Balkan harekâtının sona erdiğini resmen ilan ederken, Bulgaristan'dan övgüyle bahsetmiştir: “*Bize sadık kaldı ve pratikte Reich ile aynı anlayışı sergiledi*”.<sup>125</sup> Bu arada Bulgar 2. Ordusunun işgali aşamalar halinde ilerlemiş ve 9 Mayıs 1941'de tamamlanmıştır.<sup>126</sup> Nitekim 4 Mayıs 1941 tarihli Sofya Ordu Kurmay Başkanı tarafından kaleme alınan belgede, Midilli Adası'nın işgalinin tamamlanması sonrasında Hitler'in Atina'da gerekli askerî kuvveti bırakması sonrasında işgalin tamamlanacağı bilgisi yer almaktadır.<sup>127</sup> Bu bağlamda Midilli Adası belgenin kaleme alındığı gün işgal edilmiş ve Hitler'in Marita Operasyonu tamamlanmıştır.

Mayıs 1941 başlarında Bulgar işgaliyle birlikte, yaklaşık 1.875.904 nüfusa sahip, 39 bin km<sup>2</sup>'lik bir alan daha Bulgaristan'a eklenmiş, 1942 yılının

<sup>122</sup> Yonçev, a.g.e., s. 44.

<sup>123</sup> Biser Petrov, “Bilgarsko-Gritskite Otnoşeniya v naveçerieto na Vtorata Svetovna Voyna i zavzemaneto na Belomoriето”, *Voенnoistoričeski Sbornik*, Voенno İzdatelstvo, Sofiya, 2006, s. 54.

<sup>124</sup> Anatoliy Prokopiev, *Otbrana na Morsko Kraybrejie ot Bulgarskata Armiya prez Vtorata Svetovna Voyna (1939-1944)*, Voenna Akademiya “Georgi Stoykov Rakovski”, Sofiya, 2013, s. 89; 10 Haziran 1941 tarihinden itibaren Ege Kıyısı Bölgesi, Bulgar yetkililer tarafından idari olarak tamamen işgal edilmiştir. Yeni kurulan Ege Vilayeti, idari merkezi İskeçe şehri olmak üzere 10 bölgeye ayrılmıştır. Bölge, 840 yerleşim biriminden oluşmuş ve 116 belediyeye bölünmüştür. Petrov, a.g.m., s. 54.

<sup>125</sup> Jekov, a.g.m., s.109.

<sup>126</sup> Prokopiev, a.g.e., s. 80.

<sup>127</sup> Dırjaven Voенnoistoričeski Arhiv [Devlet Askerî Tarih Arşivi] DVİA, f. 24, op. 3, a.e. 156, s. 181.

başlarında bu topraklar yaklaşık 1.841.000 kişilik ek bir nüfusla 42.666 km<sup>2</sup>'ye ulaşmıştır.<sup>128</sup> Bu döneme ait Bulgar belgeleri incelendiğinde sıklıkla rastlanan ifadelerin “*Makedonya ve Trakya'nın ana vatana geri dönüşü*” ya da “*yeni kurtarılmış topraklar*” olduğu dikkati çekmektedir. Başka bir deyişle Bulgarlar Almanya aracılığıyla işgal ettiği toprakları hak edilmiş ve eskiden beri kendilerine ait topraklar olarak görmüşlerdir. Zira, işgalle birlikte Bulgar halkının artık tek bir çatı altında birleştiği, özgürlüğünü kazandığı, barışçıl ve sakin bir döneme girdiği şeklinde bilgiler de mevcuttur. Geçmiş yıllarda Bulgar eğitiminin baskı altında olduğu şeklindeki iddialar işgalin tamamlanması ile yeniden gündeme gelmiş, bu bölgelerde Bulgar eğitim seferberliği de başlamıştır. Kitap toplama ve bağışlama kampanyaları ve bunların işgal bölgelerine gönderilmesi Bulgarların öncelikli faaliyetleri arasında yer almıştır.<sup>129</sup> Drama yöneticisi olarak atanan Basil Georgiev, 60 Yunan bilim insanının sınır dışı edilmesine öncülük ederken, başka sınır dışı etme eylemleri de hız kazanmış ve göçler yaşanmıştır.<sup>130</sup>

Diğer yandan Yunan topraklarının işgalinin ilk birkaç ayında Bulgarlar, bazı bölgelerde yerel halkın desteğini kazanmak için çaba sarf etmişlerdir. Kapsamlı bir propaganda kampanyası yürüterek, Bulgar okulları kurmuşlar ve Yunan çocuklarına yiyecek ve süt dağıtmışlardır. Ancak bu yaklaşımın başarı şansının çok az olduğu kısa sürede anlaşılmıştır. Bu nedenle işgal yetkilileri daha sert önlemlere başvurmuştur. Bulgar yönetimi Yunan okullarını kapatmış ve Yunan öğretmenleri sınır dışı etmiş, Yunan din adamlarının yerine Bulgaristan'dan rahipler getirerek Yunan dilini baskı altına almışlardır. Hatta Yunanca yazılı mezar taşları bile tahrip edilmiştir. Bulgar aileler, yerlilerden el konulan ev ve arazilerin tapusu da dahil olmak üzere, devlet kredileri ve teşvikleriyle Trakya ve Makedonya'ya yerleşmeye teşvik edilmiştir.<sup>131</sup> Diğer taraftan Bulgar İç İşleri ve Halk Sağlığı Bakanlığı, Haziran 1941 tarihinde yayımladığı bir emirle, on beş günde bir bakanlığa halkın genel durumuyla ilgili rapor gönderilmesini istemiştir. İstenen raporlarda, halk arasında memnuniyetsizlik olup olmadığı, hükümete yönelik eleştirilerin ne düzeyde olduğu, komünist faaliyetlerin durumu, propagandanın düzeyi, bölge halklarının moralinin ne durumda olduğu ve merkezî otorite tarafından bir önlem alınıp alınmaması gerektiği şeklinde bilgilerin yer

<sup>128</sup> Yonçev, a.g.e., s. 55.

<sup>129</sup> Dırjaven Arhiv- Pazardjik [Devlet Arşivi- Pazarcık] DA, f. 362K, op. 1, a.e. 3, s. 15.

<sup>130</sup> Kotzageorgi, Kazamias, a.g.m., s.98.

<sup>131</sup> Hoppe, a.g.m., s. 91.

alması talep edilmiştir.<sup>132</sup> Bu açıdan bakıldığında Bulgar yönetiminin varlık gösterdiği hemen her yerin kontrol altında tutulmaya çalışıldığı ve halk arasında çıkması muhtemel bir tepkinin önlenmeye çalışıldığı söylenebilir.

Haziran 1941'de, Bulgarların kendi tabirleriyle “yeni kurtarılmış topraklar” [Новоосвободените земи] olarak adlandırdıkları işgal bölgesine polis ve memur göndermeye başlaması birtakım zorluklara neden olsa da aynı günlerde (22 Haziran 1941) Almanya'nın SSCB'ye harekâtı Bulgarların da gündemine oturmuştur. Özellikle işgal bölgesinde Bulgarlar arasında tedirginlik ve endişe hâkim olurken, Yunanlar mutluluklarını gizlememiş ve Bulgaristan açısından savaşın olumsuz sonuçlanacağına dair inançlarını saklamamışlardır. Diğer yandan bu harekâtın başlamasının Yunanlar arasındaki bir başka tezahürü de sokaklarda Yunanca konuşmaya başlamaları olmuştur.<sup>133</sup> Bulgar yetkililerin tepkisine yol açan bu olay, Bulgarların işgal bölgesinde Yunan halka ne tür bir baskı yaptığını da gözler önüne sermiştir.

Tüm bunların yanında, Bulgarların işgal ettiği Yunan topraklarında yer alan maden ve patlayıcı maddelerin de kontrolü için gerekli tedbirler alınmıştır. Bu maddelerin Bulgar yönetimi aleyhinde kullanılmasının önüne geçmek amacıyla, depolarda kayıt tutulması ve muhafaza edilmesine yönelik bir protokol yayımlanmıştır.<sup>134</sup>

İşgal bölgesinde Bulgar yönetiminin kurulması bölgedeki gerilimi de arttırmış, silah stoklarının yapılması ve halk arasında artan huzursuzluk nedeniyle bir kaos ortamı hâkim olmuştur. Bulgarların yönetimi ele geçirmesinden sadece birkaç ay sonra, Yunan halkı arasındaki memnuniyetsizlik ilk aşamada çeşitli örgütlerin kurulmasına ve ardından da bir isyanın çıkmasına neden olmuştur. Söz konusu isyan, 28 Eylül 1941 sabahı Drama şehrinde patlak vermiş ve hızla Yunan Trakya'sı ve Makedonya'ya yayılmıştır. Drama'da kalabalık bir grup belediye binasına saldırmış ve dört Bulgar polisi öldürülmüştür. Doksat'ta yirmi kişilik Bulgar polis gücünün tamamı öldürülürken, Çatalca'da<sup>135</sup> (Choristi) silahlı

<sup>132</sup> Tsentralen Dirjaven Arhiv [Merkezi Devlet Arşivi] TsDA, f. 660K, op. 1, a.e. 6, s. 1.

<sup>133</sup> Dirjaven Arhiv- Burgas [Devlet Arşivi- Burgaz] DA, f. 4K, op. 1, a.e. 81, s. 8–10.

<sup>134</sup> Tsentralen Dirjaven Arhiv [Merkezi Devlet Arşivi] TsDA, f. 264K, op. 1, a.e. 125, s. 27–28.

<sup>135</sup> Burada bahsi geçen Çatalca, Yunanistan'ın Drama bölgesinde bulunan tarihsel yerleşim birimidir. İstanbul'da bulunan Çatalca ilçesi ile isim benzerliği dışında bir bağlantısı bulunmamaktadır.

bir Yunan grup şehri ele geçirmiş ve diğer şehirleri de kendilerine katılmaya çağırmıştır. Diğer köy ve kasabalarda Yunan ve Bulgar yetkililer arasında da çatışmalar yaşanmıştır.<sup>136</sup>

Kısa sürede kontrol altına alınan bu isyan sonrasında 29 Eylül'de Bulgar birlikleri Drama ve diğer şehirlere girerek 18 ile 45 yaş arasındaki tüm erkekleri tutuklamıştır. Sadece Drama'da üç binden fazla kişinin idam edildiği kayıtlara geçerken, kırsal kesimlerde ise köylerin tamamı makineli tüfeklerle taranmış ve yağmalanmıştır. Sonraki birkaç hafta içinde de on beş bin Yunanın öldürüldüğüne dair bilgiler belgelere yansımıştır.

Bulgaristan Başbakanı Filov, 6 Ekim'de Alman elçisi Adolf-Heinz Beckerle'ye ayaklanma hakkında şu bilgileri vermiştir:<sup>137</sup>

*“28 Eylül'de ayaklanma başladı. İsyan Drama'nın güney, batı ve kuzeyindeki yaklaşık otuz köyü kapsıyordu. Yaklaşık 2000 isyancı vardı. Başlangıç noktası, polis nöbetinin saldırıya uğradığı Doksat köyüydü. İsyancılar tam teşekküllü bir şekilde silahlanmıştı. Tüfeklerin yanı sıra makineli tüfekleri de vardı. Polisler, polis karakoluna barikat kurarak Drama polis şefiyle iletişime geçtiler. Şef on iki polis memuruyla birlikte yardıma geldi. Ancak bu takviyeler pek yardımcı olmadı ve onlar da polis binasına geri çekilmek zorunda kaldılar. Gece, iki polis memuru isyancıların ateşiyle öldürüldükten sonra, bina isyancılar tarafından ateşe verildi. Polisler kaçmaya çalıştı. Altı kişilik bir grup öldürüldü. Görünüşe göre plan, çevredeki köylerde başlatılan ayaklanma yoluyla polis ve ordu güçlerini Drama'dan uzaklaştırmaktı. Ancak bu başarılı olamadı. Drama, isyancılar tarafından neredeyse tamamen kuşatılmış ve dış dünya ile bağlantısı kesilmişti. Kırk sekiz saat boyunca hiçbir iletişim mümkün olmadı. İsyancılar ayrıca Angista yakınlarında bir demiryolu köprüsünü havaya uçurdular. Sorun Bulgar birlikleri ve hava kuvvetleri tarafından çözüldü. Bulgar tarafında yaklaşık yirmi -otuz kadar polis ve asker hayatını kaybetti. Ardından isyancılar Bozdağ'a (Falakro Dağı) çekildiler. Yanlarında birkaç köy muhtarını rehin aldılar. Birliklerimizin saldırısı sırasında isyancılar imha edildi. Rehineler kaçmayı başardı. Dünden beri, ara sıra yapılan baskınlar dışında, nispeten sakin bir süreç yaşanıyor. Bunun açıkça bir komünist ayaklanma olduğunu belirtmek önemlidir. Selanik'te basıldığı anlaşılan ve açıkça komünist eğilimler gösteren çok sayıda broşür bulundu... Bir diğer önemli nokta ise isyancıların liderlerinin Selanik'ten Yunanistan bölgesine gelmiş olmalarıdır... Dahası, yanlarında taşıdıkları erzaklar Bulgaristan menşeli değildi. Yanlarında İngiliz menşeli bisküviler vardı. Bu bilgi, bu hareketin sadece ilk girişim olduğu ve isyancıların benzer ayaklanmaları Bulgaristan'ın diğer bölgelerinde denemeyi planladıklarını göstermektedir.”*

Filov'un aktardığı bu bilgiler isyan ile ilgili detaylar içermekle birlikte başka bölgelerde de isyan beklentisi olduğunu ortaya koymakta, aynı

<sup>136</sup> Hoppe, a.g.m., s. 92; Drama Ayaklanması hakkında detaylı bilgi için Bkz. Georgi Daskalov, “Potuşavaneto na vistanieto v Drama 1941 g.”, *Liberalen Pregled Godişnik 2015*, Çast 1, Ekstaz, Berlin, 2015, s. 1049-1118.

<sup>137</sup> Hoppe, a.g.m., s. 93.

zamanda isyanın İngilizler tarafından desteklendiği şeklindeki algıyı göstermektedir. Diğer yandan isyancıların Selanik'ten geldikleri bilgisini ifade eden Filov'a göre, bu isyan ilk girişimdir ve kısa sürede bastırılmıştır.

İşgal döneminde Bulgar yönetiminin Almanya'ya yönelik bakış açısı ortak çıkar üzerine inşa edilmiştir. Bulgaristan kendisini Almanya ile "ölüm kalım bağı" içinde görürken Almanya'nın yararına yaptığı her şeyin kendi çıkarına olduğunu düşünmüş, başka bir deyişle Alman çıkarları ile kendi çıkarlarını denk görmüştür. Sofya'nın savaştaki Alman kuvvetlerine bir diğer katkısı da toplamda yaklaşık 23.000 kişiden oluşan 3 tümen oluşturması ve bunu Ocak 1942'de Güneydoğu Sırbistan'da konuşlandırılması olmuştur. Bununla birlikte genel olarak, Bulgaristan'ın Alman ilerleyişindeki rolü, Balkan Yarımadası'nın dar bir alanıyla sınırlı kalmış ve belirgin bir şekilde savunma niteliğinde devam etmiştir.<sup>138</sup>

İşgal altındaki bölgelerdeki metropolitlikler için gerekli insan kaynaklarının artırılması konusu da işgal dönemi boyunca gündemin üst sıralarında yer almıştır. Örneğin, Ustrumca (Strumitsa)-Drama Metropoliti Voris'in Ohri-Manastır Metropoliti Philaretos'a gönderdiği bir mektupta, mezhepçiler ve sekreterler gibi kilit pozisyonları dolduracak "güvenilir kişilerin" alınması için destek istenmiştir. Bu kişilerin Bulgarların ifadesiyle "kurtarılan bölgelerin" ulusal-dini uyumuna katkıda bulunacakları düşünülmüştür. İnsan kaynaklarının artırılması konusu, 5 Haziran 1942'de<sup>139</sup> "Yeni Kurtarılan Bölgelerde Vatandaşlık Hakkında Kanun"un yürürlüğe girmesiyle daha da zorlaşmıştır.

Bulgar Vatandaşlık Yasası, Bulgar vatandaşlığını kabul etmeyenleri mal kaybı ve sınır dışı edilme ile yüz yüze bırakarak bölgede yeni bir kaosa neden olmuştur. Çünkü bu kanun, Bulgaristan yönetimindeki topraklarda kalmak isteyen Yugoslav ve Yunan vatandaşlarının Bulgar vatandaşlığına başvurmak zorunda olduklarını, aksi takdirde evlerini terk edip Bulgar işgal bölgesi dışına göç etmek zorunda kalacaklarını öngörmüştür. Kaçınılmaz olarak, bu kanun binlerce Yugoslav ve Yunan vatandaşının Alman veya İtalyan işgali altındaki topraklara zorunlu göçüne yol açmıştır.

5 Haziran tarihli Vatandaşlık Kanunu şu maddelerden oluşmuştur.<sup>140</sup>

**Madde 1.** Bulgar kökenli tüm Yugoslav ve Yunan uyruklular, bu yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihte 1941 yılında özgürleştirilen topraklarda veya Krallığın eski sınırları içinde ikamet ediyorlarsa, yönetmeliğin yürürlüğe girdiği günden itibaren hukuken Bulgar vatandaşlığı kazanırlar.

<sup>138</sup> Jekov, a.g.m., s.109.

<sup>139</sup> Bazı kaynaklarda kanunun tarihi 10 Haziran 1941 olarak geçmektedir.

<sup>140</sup> Tsentralen Dirjaven Arhiv [Merkezi Devlet Arşivi] TsDA, f. 264K, op. 1, a.e. 180, s. 5-6.

**Madde 2.** 1941 yılında özgürleştirilen topraklarda doğmuş olan ve ikametgâhı Krallığın eski sınırları dışında bulunan Bulgar kökenli tüm Yugoslav ve Yunan uyruklular, bu yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde Adalet Bakanlığına doğrudan veya krallığın diplomatik veya konsolosluk makamları aracılığıyla dilekçe vererek Bulgar vatandaşlığı alabilirler.

**Madde 3.** Bulgar kökenli olup 1 Eylül 1939 tarihinden sonra savaş olayları nedeniyle ülkelerini terk eden ve 1941 yılında özgürleştirilen topraklarda veya Krallığın eski sınırları içinde ikamet kuran mülteciler, bu yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden veya ülkeye yerleşmelerinden itibaren 6 aylık süre içinde Adalet Bakanlığına dilekçe vererek Bulgar vatandaşlığı alabilirler.

**Madde 4.** Bu yönetmeliğin yürürlüğe girdiği gün, 1941 yılında özgürleştirilen topraklarda ikametgâhı bulunan, Bulgar kökenli olmayan tüm Yugoslav ve Yunan uyruklular, 1 Nisan 1943 tarihine kadar mevcut vatandaşlıklarını koruma veya başka bir yabancı vatandaşlık alma isteğini beyan etmedikleri ve aynı süre içinde Krallık sınırları dışına göç etmedikleri takdirde Bulgar vatandaşı olurlar. Bu hüküm Yahudi kökenli kişilere uygulanmaz; Yahudi kökenli evli kadınlar kocalarının vatandaşlığına tabi olurlar.

**Madde 5.** 1941 yılında özgürleştirilen topraklara yerleşmiş olan ve bu topraklarda ikametgâhı bulunan Rus veya Ermeni kökenli Nansen pasaportu<sup>141</sup> sahipleri, bu yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde talep etmeleri halinde Bulgar vatandaşlığı alabilirler.

**Madde 6.** Bu yönetmelik uyarınca vatandaşlık alan, ancak devlet güvenliği ve kamu düzeni için tehlikeli veya layık olmayan davranışlarda bulunan Bulgar kökenli olmayan kişiler, İçişleri ve Halk Sağlığı Bakanı'nın emriyle Krallık sınırlarını terk etmeye zorlanabilirler ve bu durumda Bulgar vatandaşlığını kaybederler.

**Madde 7.** 2, 3 ve 5. maddeler kapsamındaki kişilerin Bulgar vatandaşlığına kabulü, Adalet Bakanı'nın Resmî Gazete'de (Dirjaven Vestnik) yayımlanan emriyle gerçekleşir.

**Madde 8.** Bu yönetmelik uyarınca Bulgar vatandaşlığı alan kişiler; harç, gümrük, vergi ve resim ödemelerinden muaf tutulurlar.

Vatandaşlık Kanunu'nun devreye girmesinden sonra, Yunan siyasetçiler Louvaris ve General Liotis Yunanistan'daki Alman temsilci Günther Altenburg'a hitaben yazdıkları bir mektup ile bu durumu protesto etmişlerdir. Bu tepkinin akabinde Alman elçi, bu yasada değişiklik yapılması için Bulgar hükümetine birkaç kez başvuruda bulunmuş, Güneydoğu cephesinin Alman komutanı ve Yunanistan'daki Alman temsilcisi, Bulgar düzenlemelerine karşı itirazlarını Alman Yüksek Komutanlığı'na iletmışlerdir. Alman Yüksek Komutanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'na sundukları raporlarda, Yunan bölgelerindeki işgalin geçici

<sup>141</sup> Milletler Cemiyeti'nin vatansızlar ve mülteciler için verdiği, uluslararası niteliğe sahip pasaport.

niteliğine değinmişler ve Bulgarların işgal bölgelerinde bu tür yasaları uygulama hakları olmadığının altını çizmişlerdir.<sup>142</sup>

Ayrıca, Bulgaristan Eksarhlığı, kanunun getirdiği değişiklikleri görüşmek üzere yeni bir Kutsal Sinod oluşturmuştur. 12 Haziran 1942'de Kutsal Sinod, Yugoslav, Yunan ve diğer yabancı uyruklu (çoğunlukla Rus) rahiplerin yerel kiliselerde ancak Bulgar vatandaşlığı almaları şartıyla çalışabileceklerini belirten özel bir genelge yayınlamıştır. Genelge ayrıca, Bulgar vatandaşlığı almak için Bulgar olmayan rahiplerin yerine getirmesi gereken özel koşulları da tanımlamıştır. Buna göre:

*“Son zamanlarda özgürleştirilen illerde daimî ikametgahı bulunan, koşulları karşılayan ve Bulgar vatandaşlığı almış tüm Yugoslav ve Yunan rahipler, cemaatlerinde görevlerine devam edebilirler. İlgilenen rahipler, kilise ve devlet yetkililerine, devlete ve kiliseye samimiyet, inanç ve özveriyle hizmet etmek istediklerini teyit edecekleri imzalı bir niyet beyanı sunmalıdırlar.”*

İşgal altındaki bölgelerde görevlerine başlayan Bulgar rahipler, mallarının kaydını yaptırmaya başlamışlardır. Diğer yandan, kilise ayin kitaplarının Bulgarca olanlarla değiştirilmesi, taşınabilir kutsal emanetlerin toplanması ve dini ikonlar gibi değerli kilise eşyalarının Bulgaristan'a transfer edilmesi gibi faaliyetler de hız kazanmıştır.<sup>143</sup>

1941 yılında başlayan ve 1942 yılında işgal bölgesinde uygulanacak kanun ve yönetmeliklerle durumu kontrol altında tutmaya çalışan Bulgar yönetimi, Yunan topraklarındaki işgalleri süresince bölgeyi Bulgarlaştırmak için her türlü faaliyeti gerçekleştirmiştir. 1943 yılında savaşın İngiltere lehine dönmesiyle dengelerin değişmesi ve 1944 yılında Alman yanlısı Bulgar yönetiminin devrilmesi, Bulgar işgal güçlerinin aynı yıl Yunan topraklarından çıkmasına neden olmuştur.

## Sonuç

1919 yılında imzaladığı Neuilly Barış Antlaşması ile İki Savaş Arası Dönemde istikrarsız bir siyasi çizgide seyreden Bulgaristan, bu dönemde sürekli değişen hükümetler ve hatta darbelerle yüz yüze kalmıştır. 1939 yılında başlayan İkinci Dünya Savaşı, tüm dünyada ciddi yıkımlara neden olurken, Bulgaristan savaşın ilk başlarında tarafsızlığını korumuş ancak Mihver Devletlerine yaklaşımdan da geri durmamıştır. Bulgaristan'ın 1 Mart 1941 tarihinde resmen Mihvere katılması, gönüllü bir tercihten ziyade özellikle Almanya'nın baskısından kaynaklanmış, Yugoslavya da benzer şekilde bu denkleme eklenmiştir.

<sup>142</sup> Hoppe, a.g.m., s. 94.

<sup>143</sup> Anna Batzeli, “The Bulgarian Exarchate in the Occupied Eastern Macedonia and Thrace (1941-1944)”, *Macedonian Studies Journal*, Special Edition Issue 4 (2024), s. 14.

Bulgaristan'ın Mihvere katılması, doğrudan Almanya işgaline maruz kalmak istememesinin bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. Zira isteksizce dahil olunan bu ittifakta Bulgaristan kendisine sunulan iki seçenektan birini seçmiştir. Çünkü diğer seçenek doğrudan Alman işgaline maruz kalmak ve talan edilmekten başka bir şey değildir. Mihver devletler tarafına katılmadan önce Balkanlarda huzur ve barış vurgusu yapan Bulgar yönetimi, pakta katıldıktan sonra Neuilly Barış Antlaşması'ndan duyduğu rahatsızlığı yüksek sesle dile getirmeye başlamış, bu da Bulgaristan ve Almanya arasında hem bir yakınlık hem de kader birliği şeklinde bir algı yaratmıştır. Buna ek olarak Bulgaristan'ın Almanya tarafına geçmesini, ona cesaret veren bir durum olarak da nitelemek mümkündür. Nitekim Mihvere katılmayıp işgal ve talan edilmektense, hayalini kurduğu genişleme alanına ulaşma ihtimali doğal olarak Bulgar yönetimini cezbetmiştir.

1941 yılının Nisan ayında Alman ordularının Yunanistan'ı işgal etmesi, Balkanlar açısından önemli bir kırılma yaratırken, Bulgaristan'ın da hemen birkaç gün sonra bu işgale katılması, çok uzun yıllardır Bulgar siyasetini meşgul eden "Ege'ye çıkış" konusunda önemli bir fırsat olarak görülmüştür. Ancak Bulgaristan'ın Yunan topraklarına girmesi sadece Ege'ye çıkış ile açıklanamaz. Öyle ki hali hazırda Yunanistan sınırları içinde olan ve 19. yüzyıldan beri Yunanistan ile arasında sorun teşkil eden Makedonya bölgesini almak, Bulgaristan tarafından o bölgeyi "özgürleştirmek" ya da "kurtarmak" şeklinde tanımlanmış ve bu şekliyle kamuoyuna aktarılmıştır. Ayrıca, bu topraklarda yaşayan Yunanların göçe zorlanması ve hatta çıkarılan kanunlarla Bulgar olmaya zorlanmaları genel anlamda Balkanlarda önemli bir deformasyon yaratmıştır. İşgal ettiği Yunan topraklarında her türlü propagandayı yürüten Bulgar yetkililer, Almanların Bulgaristan'ı maruz bıraktığı baskı ile de karşı karşıya kalmışlardır. Özellikle bölgenin kaynaklarını kullanma hakkına sahip olmamaları ve hatta bu kaynaklar üzerindeki Alman yetki ve haklarını kabullenmiş olmaları, Bulgar yönetimini edilgen bir işgalci konumuna sürüklemiştir. Çünkü her ne kadar Yunan topraklarını işgal etmiş olsa da ilhak etmesine izin verilmemiştir. Ancak genel Bulgar söylemi, tarihsel miras olarak görülen bu toprakları "kurtarılmış" olarak nitelemekten geri kalmamış, hatta Bulgar hükümeti bu toprakları ilhak etmiş gibi davranmış ve yatırımlar yapmış, buna ek olarak da yönetim, bölgedeki Alman nüfuzunu da kabullenmek zorunda kalmıştır. Bir çelişki gibi görünen bu durum, savaşı Mihverin kazanması halinde Bulgaristan'ın sabırla bekleyeceği ya da ödüllendirileceği şeklinde bir beklenti içinde olduğu algısını yaratmaktadır. Zira bölgeyi göçlerle Bulgarlaştıran, kendi eğitim ve dinî sistemini inşa eden Bulgar yönetimi bu yolla savaş sonrasına yatırım yapmıştır.

Bölgede siyasi otorite kuramayan Bulgaristan, bu eksikliği dini ve sosyal baskı ile aşmaya çalıştıysa da zaten o dönemde açlık, işgal ve iç savaşla mücadele eden Yunanistan'ın kuzeyini tamamen denetim altına alamamıştır. Zaten Almanya da buna izin vermemiştir. Yunan topraklarındaki Bulgar işgali, 1944 yılında Bulgar yönetiminde gerçekleşen değişiklik sonrasında, Bulgarların ciddi maddi kayıplar yaşaması ve işgal bölgesinden çekilmesiyle son bulmuştur. Kısacası Yunanistan'daki Bulgar işgali hem savaşın genel gidişatının hem de Bulgar iç politikasındaki değişimin etkisiyle sona ermiş ve “Büyük Bulgaristan” hayali bir kez daha ertelenmiştir.

### **Kaynakça**

- Dirjaven Arhiv- Burgas [Devlet Arşivi- Burgaz] DA  
Dirjaven Arhiv- Pazardjik [Devlet Arşivi- Pazarçık] DA  
Dirjaven Voennoistoričeski Arhiv [Devlet Askerî Tarih Arşivi] DVİA  
Tsentrallen Dirjaven Arhiv [Merkezi Devlet Arşivi] TsDA  
*Borba*  
*Cumhuriyet*  
*Dirjaven Vestnik*  
*İkdam*  
*Mir*  
*Pravda*  
*Resmî Gazete*  
*Son Posta*  
*Ulus*  
*Volya*  
*Vreme*  
*Zora*  
ANGELOV, Dimitar., Tsenkova, Bistra., Şarova, Krumka., Todorov, Goran., Lambrev Kiril., Bojinov, Voyan. *Kratka İstoriya na Bulgariya*. Dirjavno İzdatelstvo “Hauka i İzkustvo”, Sofiya, 1958.  
ARMAOĞLU, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. Alkım Yayınları, İstanbul, 2010.  
AYDIN, Salim. “İkinci Dünya Savaşı’nda Kıyı ve İç Hat Savunması: Çakmak Hattı (Büyükçekmece-Çatalca) Koruganları”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. Cilt 16/ Sayı 34 (2020), ss. 383-451.  
BATZELI, Anna. “The Bulgarian Exarchate in the Occupied Eastern Macedonia and Thrace (1941-1944)”. *Macedonian Studies Journal*. Special Edition, Issue 4, (2024), ss. 5-19.  
BIÇAKLI, Hüseyin Avni. *Türkiye-Bulgaristan İlişkileri 1878-2008*. İmge Yayınevi, Ankara, 2016.  
BOJİLOV, İvan., Mutaftçieva, Vera., Kosev, Konstantin., Pantev, Andrey., Grınçarov, Stoyço. *İstoriya na Bulgariya*. Elektronna biblioteka po arhivistika i dokumentalistika, Sofiya, 2017.

- CRAMPTON, R. J. *A Short History of Modern Bulgaria*. Cambridge University Press, Cambridge, 1989.
- DANAİLOVA, Katerina. "Opiti na Bulgariya za Mirno Urejdane na Gritsko-Bilgarskiya Vtorjen Konflikt ot Oktomvri 1925 g.", *Balkanite- Ezik, İstoriya, Kultura*, Tom 2/ Broy 1 (2011) ss. 156-165.
- DASKALOV, Georgi. "Potuşavaneto na vıstanieto v Drama 1941 g.". *Liberalen Pregled Godişnik 2015*. Çast 1, Ekstaz, Berlin, 2015, ss. 1049-1118.
- Deportiraneto na Evreite ot Vardarska Makedoniya, Belomorska Trakiya i Pirov Mart 1943*. Der. Nadya Danova- Rumen Avramov, Obedineni İzdateli, Sofiya, 2013.
- DERİNGİL, Selim. *Denge Oyunu: İkinci Dünya Savaşında Türkiye'nin Dış Politikası*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2007.
- DİMİTROV, İlçö. "Angliyskata Politika kım Bulgariya v naçalniya etap na Vtorata Svetovna Voyna (Septemvri 1939- Mart 1941)". *Godişnik na Sofiyski Universitet*. Tom 71, Sofiya, 1981, ss. 175-284.
- FİLOV, Bogdan. *Dnevnik*. Yay. Haz. İlçö Dimitrov. Ofsetgraf, Sofya, 1990.
- GENÇEV, Nikolay. *Vınşnata Politika na Bulgariya 1938-1941*. İzdatelstvo "Vektor", Sofiya, 1998.
- GUMEV, Lyubomir. "Bilgarskata Vlast vıv Vardarska Makedoniya v Godinite na Vtorata Svetovna Voyna 1941-1944". *Vtorata Svetovna Voyna 70 Godini po-kasno*. Sıstavitel İskra Baeva, Universitetsko İzdatelstvo "Sv. Kliment Ohridski", Sofiya, 2018, ss. 321-333.
- HART, Liddle. *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*. Cilt I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005.
- HOPPE, Hans-Joachim. "Bulgarian nationalities policy in occupied Thrace and Aegean Macedonia". *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*. 14:1-2 (1986), ss. 89-100.
- JEKOV, Boyan. "Voennata Politika na Bulgariya po vreme na Vtorata Svetovna Voyna 1929-1945". *Voennopolitiçeska İstoriya na Bulgariya*. Ed. Katerina Antonova, Voenna Akademiya "Georgi Stoykov Rakovski", Sofiya, 2023, ss. 106-116.
- JELAVICH, Barbara. *Balkan Tarihi 2*. Çev. Zehra Savan-Hatice Uğur, Küre Yayınları, İstanbul, 2017.
- KAMİL, İbrahim. "Neuilly Barış Antlaşması ve Bulgaristan-Yunanistan Nüfus Mübadelesi (1919-1927)". *Atatürk Yolu Dergisi*. Cilt 14/ Sayı 60 (2017), ss. 91-118.
- KASTELAN, George. *İstoriya na Balkanite XIV- XX vek*. Prevod ot frenski: Lilyana Tsaneva, İzdatelska Kışta "Hermes" Sofiya, 2002.
- KESKİN, F. "Hitler Döneminde Almanya". *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. Ed. Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.
- KONSTANTİNOV, Petar. *İstoriya na Bulgariya s Nyakoi Premulçavani dosega İstoriçeski Fakti 681-2001*. İzdatelstvo "Karina M", Sofiya, 2005.
- KONSTANTİNOVA, Yura. *Bulgariya i Gırtsiya v Labirint ot monoloji*. Bilgarska akademiya na naukite, Institut za Balkanistika s Tsentr po trakologiya, Sofiya, 2022.
- KOTZAGEORĞİ, Ksanthippi., Kazamias, Georgios. "The Bulgarias Occupation of the Prefecture of Drama (1941-1944) and Its Consequences on the Greek Population". *Balkan Studies*, Volume 35/ No 1 (1994), ss. 81-112.

- KRAÇUNOV, Kristyu. *Stranitsi ot Bilgarskata Politicheska İstoriya (1878-1941) Bulgariya i Byalo More*. Knigoizdatelstvo T.F. Chipev, Sofiya, 1941.
- MILLER, Marshall Lee. *Bulgaria During the Second World War*. Standford University Press, California, 1975.
- NARİNÇ, Ökkeş, *Bulgar Kaynaklarına Göre Birinci Dünya Savaşında Bulgaristan ve Türk-Bulgar İlişkileri*, Gece Akademi, İstanbul, 2020.
- PETROV, Biser. "Bilgarsko-Gritskite Otnoşeniya v naveçerieto na Vtorata Svetovna Voyna i zavzemaneto na Belomoriето". *Voemoistoricheski Sbornik*. Voenno İzdatelstvo, Sofiya, 2006, ss. 49-55.
- PROKOPIEV, Anatoliy. *Otbrana na Morsko Kraybrejie ot Bilgarskata Armiya prez Vtorata Svetovna Voyna (1939-1944)*. Voenna Akademiya "Georgi Stoykov Rakovski", Sofiya, 2013.
- SANDER, Oral. *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye*. İmge Kitabevi, Ankara, 2018.
- SHIRER, William L. *Nazi İmparatorluğu: Doğuşu, Yükselişi, Çöküşü*. Cilt 3, Çev. Rasih Güran, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul, 1969.
- SOYSAL, İsmail. *Tarihçeleri ve Açıklamalarıyla Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*. 1. Cilt, TTK, Ankara, 2000.
- STANEV, Nikola. *İstoriya na Nova Bulgariya 1878-1941*. Elektronna biblioteka po arhivistika i dokumentalistika, Sofiya, 2020.
- STATELOVA, Elena., Grınçarov, Stoyço. *İstoriya na Bulgariya v Tri Toma: İstoriya na Nova Bulgariya 1878-1944. Tom III*, İzdatelstvo Kışta "Anubis", Sofiya, 1999.
- STEFANİDİS, Yiannis D. "Greece, Bulgaria and The Approaching Tragedy 1938-1941". *Balkan Studies*. Vol. 32/ No 2 (1991), ss. 293-307.
- TAGMAT, Çağla Derya. *Açlık: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Yunanistan'a Yardımları*. Siyasal Yayınevi, Ankara, 2016.
- , Çağla Derya. "Paris Barış Konferansı'nda Megali İdea'nın İzleri: Yunanistan ve Trakya". *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*. XXV/51 (2025/Güz), ss. 906-914.
- TOMANIC, Boris. "The Bulgarian Occupation of Yugoslavia in 1941". *UDK 94*, (497.1: 497.2), ss. 33-56.
- TOKUŞEV, Dimitar. *İstoriya na Novobilgarskata Dirjava i Pravo 1878-1944*. Sibi, Sofiya, 2008.
- TOŞKOVA, Vitka. *Bulgariya i Tretiyat Rayh (1941-1944 Politicheski Otnoşeniya)*. Dirjavno İzdatelstvo "Nauka i İzkustvo", Sofiya, 1975.
- TRIFONOV, Stoyko., Lalkov, Milço., Radeva, Mariya., Ognianov, Ludomir., Dimitrov, İlço. *Novi Oçertsi po Bilgarska İstoriya 1918-1948*. İzdatelstvo "Vek 22", Sofiya, 2000.
- UZUNOVA, Krasimira. "Belomorska Trakiya- Nesıdnatata Nadejda za Obedinena Bulgariya". *Sbornik Trakiya*. Tom VII, Trakiyski Nauçen İnstitut, Haskovo, 2016, ss. 116-133.
- YANEV, İvan. *Vınşnata Politika na Bulgariya prez Vtorata Svetovna Voyna v Bilgarskata İstoriçeska Literatura 1938-1944*. İzdatelstvo "Liternet", Varna, 2006.
- YILDIRIM, Bülent. *İki Savaş Arası Dönemde Bulgaristan (1919-1939): Bulgaristan'da Siyasi Gelişmeler ve Türkiye ile İlişkiler*. Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale, 2024.

**Ozar Yaşar, B. (2026). Mihver Gölgesinde Yunanistan'da Bulgar İşgali (1941-1942). ANKARAD, 7(1), 189-234.**

YONÇEV, Dimitar. *Bulgaria i Belomorieto (oktomvri 1940-9 septemvri 1944 g.)*. Voennopolitiçeski aspekti, Sofiya, 1993.